

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TI SKÆBER FRA KOLDING KOMMUNE PÅ DEN SØNDERJYSKE KIRKEGÅRD

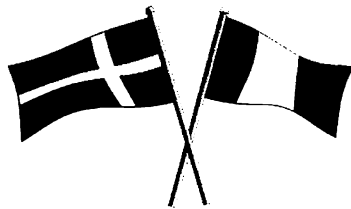
UDGIVET I ANLEDNING AF
100 ÅRET FOR INDVIELSEN AF
DEN SØNDERJYSKE KIRKEGÅRD
I BRAINE

af Søren Rasmussen

**TI SKÆBNER FRA
KOLDING KOMMUNE PÅ
DEN SØNDERJYDSKE KIRKEGÅRD
I BRAINE**

Vive la France

Titel: "Ti skæbner fra Kolding kommune på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine"

Forfatter: Søren Rasmussen

Sat med: Agency FB

ISBN: 978-87-94314-03-9

Tryk i Danmark ved: www.LaserTryk.dk

Udgivelsesår: 2024

INDHOLD

Forord	6
Den Sønderjyske Kirkegård	8
Jens Boisen	18
Jens Böttger	25
Hans Peter Grundahl	31
Peter Paulsen Holm	35
Jørgen Hansen Holdt	46
Søren Hansen Iversen	52
Chresten Christensen Jessen	59
Harald Christian Møller	68
Johannes Thomsen Skov	72
Max Johan Hans Spethmann	89
Marselisborgmonumentet	94
Efterskrift	96

FORORD

I år er det 100 året for indvielsen af Den Sønderjyske Kirkegård i Braine i Frankrig. Den står som et smukt og værdigt minde, over de sønderjyder der måtte i krig for den tyske kejser under 1. verdenskrig og mistede livet derved. De dansksindede sønderjyder havde ikke noget valg, de var tvunget med i krigen, da Sønderjylland siden 1864 var under tysk styre. De havde dog typisk det håb, at de ved at gøre deres pligt under krigen, så efter krigen kunne få ret til en folkeafstemning om deres hjemstavnns genforening med Danmark. Det lykkedes som bekendt og vi er dem derfor stor tak skyldig, for deres kolossale offer. Omkring 35.000 sønderjyder deltog i krigen, omkring 6.000 mistede livet og resten kom hjem med ar på sjæl og legeme.

Billede: Markering af 100 året for afslutningen på 1. verdenskrig, den 11. november 2018. HKH Prins Joachim taler, jeg ses yderst til højre.

Jeg repræsenterede, som viceborgmester, Kolding Byråd ved markeringen af 100 året for afslutningen på 1. verdenskrig, på og ved Den Sønderjyske Kirkegård i Braine, 9.-11. november 2018. Det gjorde et stort og udsletteligt indtryk på mig.

Under 1. verdenskrig eksisterede den nuværende Kolding Kommune ikke. Det er først ved kommunesammenlægningen af 1. januar 2007, at bl.a. Christiansfeld og Kolding bliver lagt sammen

og det sønderkyske bliver en del af Kolding Kommune. Dermed kommer også historien og mindet om det store offer under 1. verdenskrig tættere på.

Jeg er mener vi har en evig forpligtelse til at mindes disse mennesker og deres indsats betydningen for genforeningen i 1920. Derfor mener jeg også det er meget relevant, at fortælle om de ti mennesker fra den nuværende Kolding Kommune, som deltog og faldt i 1. verdenskrig og nu ligger begravet på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine. De er ikke mere vigtige end andre der deltog, men 100 året for indvielsen af kirgården i Braine, er en god anledning til, at mindes disse ti menneskeskæbner, som repræsentanter for de omkring 35.000 andre der deltog.

Vi skylder bestemt også Frankrig og franskmændenes storsind en hjertelig og vedvarende tak. Paul Verrier eksemplificere det franske storsind på fornemste vis og 100 året er en god anledning, til at mindes både hans og Frankrigs ageren over for Sønderjyderne og Danmark.

Jeg er hverken historiker eller forfatter, men jeg interessere mig brændende for bl.a. denne del af vores historie og jeg mener, som nævnt, at det er vigtigt, at mindes disse mennesker. Derfor har jeg gjort mit bedste for, at finde oplysninger om dem og formidle disse, så godt jeg formår.

Ære være deres minde !

Søren Rasmussen

DEN SØNDERJYSKE KIRKEGÅRD

Den Sønderjyske Kirkegård i Braine er indviet på Valdemarsdag, den 15. juni, 1924. Forud var gået et omfattende arbejde med etableringen og med at flytte ligene af afdøde dansksindede sønderjyder fra deres oprindelige gravsted til kirkegården i Braine.

Efter krigen opstod tanken om, at etablere en kirkegård for de faldne dansksindede sønderjyder, således de ikke skulle ligge blandt tyskerne. Man vurderede heller ikke, at det gav mening, at de f.eks. blev begravet blandt de franske soldater, som de havde kæmpet imod. Det mest korrekte ville være en dansk kirkegård i Frankrig.

Man stiftede foreningen "Sønderjyske Soldatergrave", i 1921, der indsamlede midler til etableringen af kirkegården og kontaktede de efterladte med opfordring til, at få deres faldne pårørende flyttet til kirkegården i Braine.

Billede: En del af de 79 gravsteder på Den Sønderjyske Kirkegård.

Fra de omkring 6.000 faldnes efterladte blev der kun søgt om flytning af 254. Det var dog lagt fra alle de 254 soldater man kunne lokalisere og ved indvielsen i 1924 var der således 50 gravsteder. Senere er der kommet yderligere 29 gravsteder til. Hver enkelt blev vurderet, således det alene var dansksindede der blev begravet på kirkegården.

Den Sønderjyske Fond overtog efterfølgende vedligeholdet af kirkegården, det var også den der i tiåret for etablering forestod en renovering og en opsættelse af et mindesmærke, tegnet af den fremtrædende danske arkitekt Oscar Gundlach-Pedersen.

Billede: I forbindelse med 100 året for afslutningen på 1. verdenskrig, 11. november 2018, har repræsentanter for de kommuner der tilsammen udgør Sønderjylland lagt krænse ved mindesmærket på Den Sønderjyske Kirkegård. Borgmester H. P. Geil (Haderslev), borgmester Thomas Andresen (Aabenraa), borgmester Henrik Frandsen (Tønder), viceborgmester Susanne Dyreborg (Esbjerg), viceborgmester Søren Rasmussen (Kolding), viceborgmester Stephan Kleinschmidt (Sønderborg) og viceborgmester Morten Thørøe (Vejen). Mindesmærket ses på forsiden af bogen her.

Kirkegården blev renoveret i 1952 af Den Sønderjyske Fond. I 1953 blev fonden nedlagt og i stedet oprettedes Den Sønderjyske Fonds Mindelegat. I 1983-84 renoverede man atter kirkegården. Det skete med støtte fra Haderslev Kommune og Sønderjyllands Amt. I 1990 var det nødvendigt at udskifte gravstenene. Der blev indsamlet midler bl.a. fra børn og børnebørn af de faldne og derudover bidrog Haderslev Kommune og Sønderjyllands Amt.

Sønderjyllands Amt blev nedlagt i 2006 og derefter var det Haderslev Kommune og Den Sønderjyske Fonds Mindelegat, der skulle forestå vedligeholdelsen. Samtidig overtog Haderslev Kommune administrationen af fonden.

Som en del af en samarbejdsaftale på kulturområdet indgik Haderslev Kommune en aftale med Sønderborg, Aabenraa og Haderslev Kommuner om hver at bidrage med 10.000 kr. årligt til vedligeholdelsen. Derudover bidrager Ove og Ellen Arkils Fond med 15.000 kr.

På finansloven for 2010 blev der afsat 20 mio. kr. til bevarelse af danske mindesmærker i udlandet. Man fik Jørgen Overbys Tegnestue til at lave et projekt for renoveringen af Den Sønderjyske Kirkegård, som blev sendt til Kulturstyrelsen. I februar 2012 fik man besked om, at der var bevilget 1,4 millioner kr. til projektet. Men kort efter kom der besked fra Kulturminister, Uffe Elbæk, (minister fra den 3. oktober 2011 til den 6. december 2012), at bevillingen var bortfaldet. Det bortfaldne tilskud vakte betydeligt opstandelse, særligt i Sønderjylland men også i det øvrige Danmarks blandt historiske og nationalt interesserede. Sagen endte med, at såfremt Det Sønderjyske Fonds Mindelegat kunne finde 700.000 kr. så ville Kulturministeren finde de resterende 700.000 kr. Den sønderjyske forretningsmand Laurids Jessen gav 700.000 kr. til Mindelegatet og dermed var finansieringen af renoveringen på plads. Renoveringen var meget tiltrængt, hele anlægget fremstod meget nedslidt og ikke værdigt som mindested.

I 2013 kunne man så indvie den nyrenoverede kirkegård, med deltagelse af bl.a. H.K.H. Prins Joachim. Ved genindvielsen i 2013 blev der opsat mindetavler med navnene på alle de 5.333 faldne sønderjyder man kunne finde navnene på. Således kirkegården tydeligt, er et mindested for alle de faldne sønderjyder, uanset nationalt sindelag.

Jørgen Overbys tegnestue havde gjort et fremragende stykke arbejde og kirkegården fremstod efterfølgende særdels smuk og meget værdig.

Billeder: Indgangspartiet til kirkegården og de opsatte mindeplader på kirkegården.

I 2018 var forberedelserne til genforeningsjubilæet i 2020 i gang og der var således også et begyndende nærmere samarbejde mellem de syv kommuner, der tilsammen udgør Sønderjylland. Der var dog lidt begyndervanskeligheder, idet de "rene" sønderjyske kommuner Sønderborg, Aabenraa, Haderslev og Tønder var tøvende over for de tre kommuner, som alene er delvis sønderjyske; altså Esbjerg, Vejen og Kolding. Men som et første tegn på oplødning i den holdning, blev Kolding, Esbjerg og Vejen Kommuner inviteret med til markeringen af 100 året for afslutningen på 1. verdenskrig, i Braine, af Haderslev, Sønderborg, Aabenraa og Tønder kommuner.

Jeg havde æren af, som viceborgmester, at repræsentere Kolding Byråd, sammen med byrådsmedlem Elvis Comic og Socialdirektør Lars Rasmussen.

Jeg havde forinden kontaktet formanden for Genforenings- og Grænsemuseet, Kaj G. Nielsen, for at få oplyst hvem af de 79 begravede, der stammede fra eller havde forbindelse til det nuværende Kolding Kommune, det var der faktisk ti der havde.

Det var gribende at deltage og jeg aftalte med Elvis Comic, at når vi kom hjem så ville vi foreslå, at Kolding Kommune for fremtiden skulle bidrage til Den Sønderjyske Kirkegårds vedligehold. Da vi kom hjem stilede jeg forslaget, på vegne af os to, og det bakkede et enigt Økonomiudvalg op om.

Fra: Søren Rasmussen
Sendt: 20. november 2018 13:46
Til: Lars Rasmussen, Elvis Comic, Lars Rasmussen, B
Emne: Mange tak

Kære H.P. og Jens Christian

Tusind tak for en meget interessant og - særligst - bevægende tur til Braine, i anledning af 100 året for 1. verdenskrigs afslutning.

Det var en utrolig smuk oplevelse.

Som vi talte om på turen, så har Elvis Comic og jeg i dag orienteret Kolding Byråds Økonomiudvalg om den største kirkegård og bevaringen af dens vedligehold. Økonomiudvalget har - uden for dagsordenen - nåværet ja til, at Kolding Byråd årligt bidrager med 10.000 kr. til kirkegårdens vedligehold.

Jeg håber I vil hilse på medarbejderne der stod for planlægningen af turen fra os tre fra Kolding og lige så meget tilfreds og imponerede af hvor godt turen var planlagt og hvor fint den blev afviklet.

Venlig hilsen

Søren Rasmussen

Viceborgmester

Gruppenformand for Dansk Folkeparti

Billede: Mail fra mig til Haderslevs borgmester og fhv. borgmester om tilsagnet til bidraget til vedligehold.

Kolding Kommune
Borgmester Jørn Petersen
Kommunaldirektor Thomas Bøe
Rådhuset
Åkseterræn
6000 Kolding
kommune@kolding.dk

Haderslev Kommune
Borgmester og Værding
Charlotte Enevoldsen
6100 Haderslev
www.haderslev.dk
Dr. St. 14360003
mug@haderslev.dk

25. febr. 2019 • Sæsonnr. 15/1199 • Sæsonnummer: Hørnøre Værding Vind Holsten

Opbeholdelse af donation til Den Sønderjyske Fonds Månedag til vedligeholdelse af de Sønderjyske krigsgrave i Braine, Frankrig

Donation til Den Sønderjyske Fonds Månedag for 2019 kr. 10.000

Beholdt ved indbetaling på Den Sønderjyske Fonds Månedags konto i Sydbank,
Pobølvej 4, 6200 Aabenraa

Reg.nr.: 8077
Kontonr.: 1003695

Følgende bødes oplyst betaling
"Ekonomisk støtte til Den Sønderjyske Fonds Månedag til vedligeholdelse af de
Sønderjyske krigsgrave i Braine, Frankrig."

Betalingsdato: 23. februar 2019.

Med venlig hilsen
Den Sønderjyske Fonds Månedag

Charlotte Enevoldsen
Fondsadministrator
E-mail: cae@haderslev.dk
Telefon: 7118804

Kolding Kommune
Borgmester Jørn Petersen
Kommunaldirektor Thomas Bøe
Rådhuset
Åkseterræn
6000 Kolding
kommune@kolding.dk

Haderslev Kommune
Borgmester og Værding
Charlotte Enevoldsen
6100 Haderslev
www.haderslev.dk
Dr. St. 14360003
mug@haderslev.dk

25. febr. 2019 • Sæsonnr. 15/1199 • Sæsonnummer: Hørnøre Værding Vind Holsten

Donation til Den Sønderjyske Fonds Månedag til vedligeholdelse af de sønderjyske krigsgrave

Kære borgmester Jørn Petersen og kommunaldirektor Thomas Bøe

Mange tak for Kolding Kommunes tilkendegivelse af en årlig donation på 10.000 kr. til vedligeholdelse af den sønderjyske kirkegård i Braine. Det er vi meget glade for i Den Sønderjyske Fonds Månedag.

Kort om Den Sønderjyske Fonds Månedag og den sønderjyske kirkegård i Braine i Frankrig

I den lille by Braine i Nordfrankrig, ca. en times køretur nordvest for Paris, ligger den sønderjyske kirkegård. Her er de danske nordboerkrigs/sønderjyske, der faldt i den 1. verdenskrig i tysk krigsgelede, ligger begravet.

Den Sønderjyske Fonds Månedag
Kirkegården bestyres og drives af den Den Sønderjyske Fonds Månedag.

Den Sønderjyske Fonds Månedag blev oprettet den 7. december 1953 med det formål, at holde den sønderjyske kirkegård i "smuk og værdig stand til minde om de nordboerkrigs, der under den store krig fra 1914-1918 gavs deres liv for os sag, der ikke var deres og desværre bragte det største offer for deres afkomme".

Der er allerede tale om et mindesmærke, der er faldet for alle sønderjyske og Sønderjyske. På den sønderjyske kirkegård er der i dag 79 krigsgrave, der på symbolsk vis repræsenterer samtlige de godt 5000 danske/nordboerkrigs fra hele det sønderjyske område, som faldt i 1. verdenskrig.

Den Sønderjyske Fonds Månedag lades af en bestyrelse der består af et medlem af den danske konge i Paris, et bestyrelsesmedlem udpeget af Haderslev Kommune og borgmesteren i Haderslev Kommune.

Den Sønderjyske Fonds Månedag afholder samtlige udgifter til vedligehold af kirkegården i Braine, og modtager årligt et bidrag til driften af kirkegården fra de 4 sønderjyske kommuner, samt framaendret også fra Kolding og Vejle.

Officielle besøg på kirkegravene

Haderslev Kommune har siden 1955 årligt årligt gravene et officielt besøg, med en stamme eller mindre treds af deltagere. De øvrige sønderjyske kommuner har deltaget hvert fjerde år. Ved 100 års markeringen i 2018 deltog ligeledes repræsentanter fra Kolding, Vejle og Esbjerg Kommuner. I 2024 markeres 100 året for kirkegårdens indvielse.

Ekonomiudvalget i Haderslev Kommune har den 21. januar 2019 besluttet, at der fremover "aflægges et lille besøg, bestående af 2-4 personer, årligt i Braine d. 11/11 samt et større besøg i starten af hver byrådsperiode og ved særlige lejligheder".

Ekonomiudvalgets beslutning vedlagt til orientering.

Vi glæder os til samarbejdet med jer, og står altid til rådighed for eventuelle spørgsmål eller andet vedrørende Den Sønderjyske Fonds Månedag og Den Sønderjyske Kirkegård.

Opbeholdelse af donation for 2019 vedlagt.

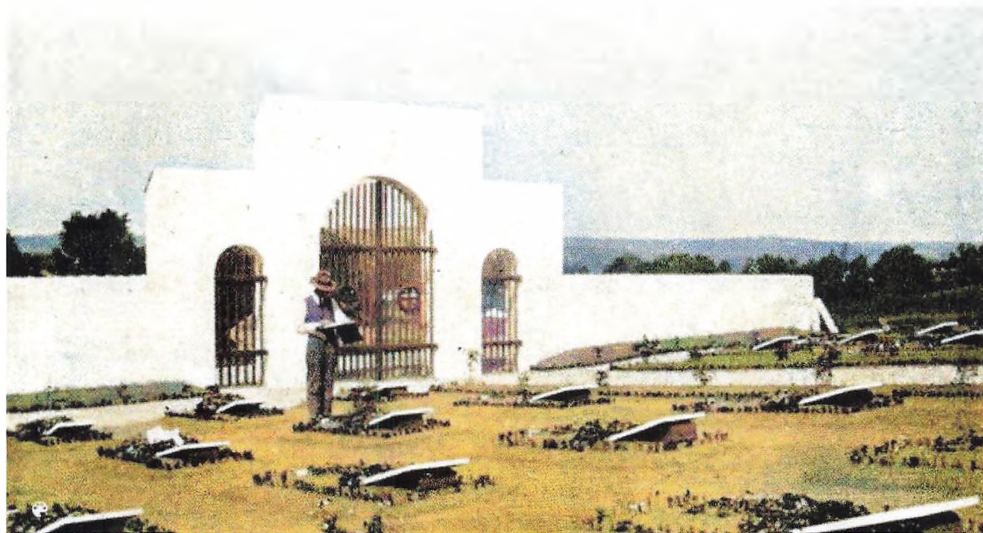
Med venlig hilsen
Den Sønderjyske Fonds Månedag

Charlotte Enevoldsen
Fondsadministrator
E-mail: cae@haderslev.dk
Telefon: 7118804

Her følger nogle uddrag af "Minder fra Fællesrejsen til indvielsen af den danske Soldaterkirkegaard i Nordfrankrig" skrevet af Lærer Frands Hansen:

"Ved Frankrigs Imødekommenhed og under Medvirkning af mange forskellige faktorer saavel i Danmark som Frankrig lykkedes det at faa indrettet en dansk Kirkegaard paa Vestfronten, idet den franske Stat med største Beredvillighed skænkede. Jorden, og Foreningen „Sønderjydske Soldatergrave“, hvis Formand er Stiftamtmand Haarløv, Haderslev, skaffede sammen med „Sønderjydske Fond“ de nødvendige Midler. Braine en idyllisk fransk Landsby nord for Soissons, blev da den Plet af Frankrigs Jord, der blev udset og stemningsfuldt indrettet til som den slesvigske Kirkegaard at skulle gemme Støvet af de faldne Sønderjyder."

"Den danske Kirkegaard stiger mod Syd op ad en lang Bakkeskraaning og har som en virkningsfuld Baggrund en lille Lund al Poppel, Ask og Ahorn. Allerede paa Afstand lyser den hjemligt En i Mode med sin lange hvidkalkede Mur, tækket med røde Teglsten. Kirkegaardsgavlen mod Nord er saa meget lig den fra Søborg og Tibirke gamle Kirker i Nordsjælland, og de røde Teglsten er fremstillet paa Frederiksborg Teglværker. Arbejdet med Kirkegaarden er udført efter Arkitekt Arne Finsens Tegning. Det er saaledes et lille Stykke Danmark i det fremmede."

Billede: Fra indvielsen af Den Sønderjydske Kirkegård i Braine, som det ses var der endnu ikke opført mur hele vejen rundt, men alene mod vejen. Farvelagt.

”Da Kirkegaarden var færdig til Indvielse, bestemtes det, at denne skulde finde Sted ved en Højtidelighed Søndag den 15. Juni - Genforeningsdagen. Ned til denne Højtidelighed drog saa en Delegation paa 54 Medlemmer, fornemmelig Sønderjyder. For den lille By Braine blev det en Festdag, som den sent vil glemme. Ved 3-Tiden var Vejen til Kirkegaarden fyldt med Mennesker, og da toget med den danske Delegation ankom, stod Braines Borgmester, omgivet af sit Raad, paa Perronen for at byde Delegationen Velkommen. Saa ordner Deltagerne sig for at gaa til Kirkegaarden; med en stor Dannebrogspane. Pane i Spidsen, baaret af en dansk Student, der har været med i Krigen, bølger Toget sig gennem det rige franske Landskab, hilst ærbødigt af Befolkningen.”

Billede: Her ses det omtalte kors på Den Sønderjyske Kirkegård, det erstattes i 1934 af et mindesmærke. Farvelagt.

”Pastor Troensegaard-Hansen, Graasten, oplæste forskellige Stykker af den hellige Skrift paa Dansk og Fransk og sluttede sin Tale saaledes: „Disse Grave skal herefter minde om, at engang drog unge Mænd fra Sønderjylland ud og kæmpede med Lydighed og Sandhed og dog med Kærlighed til det derhjemme. Og Gudskelov, at de gjorde det: derfor Fred med deres Minde!” Med Jord medbragt fra Adsbøl Kirkegaard i Sønderjylland indviede Præsten derefter Kirkegaarden. Forinden Højtideligheden sluttede, holdt Professor Verrier, en af Danmarks, specielt Sønderjyllands Venner i Frankrig, en smuk Tale paa fuldendt Dansk, hvis Slutning lød saaledes: „De danske Slesvigere var Frankrigs venlige Fjender, og vi Franske bærer intet Nag, men respekterer de Døde, som faldt paa Ærens Mark, idet vi forstaar, hvor vanskelig, ja fortvivlet deres Stilling var under Udførelsen af

deres tunge Pligt. Disse Faldne hviler nu at betragte som i et Stykke dansk Land, hvor de første Indtryk viser dansk Stil og danske Farver, og besejler saaledes det Venskab, der er blevet til under samme Ulykke i 1864 og 70 og nu under samme Oprensning...

Men for vore venlige Fjender, hvis Minde vi i Dag ærer under Danmarks skønne Flag, vil vi tro, at midt under den uhyre Blodsudgydelse lyste Haabets hvide Kors for deres Øjne. Slumrer derfor sødt i Frankrigs Jord, vi mindes Eder, som var det i Eders eget Moderland. "Det var en Stund af betagende Højhed og hjertegribende Alvor for alle tilstedeværende, en særegen gribende Oplevelse, der aldrig vil glemmes."

(Med "1864" refereres til det danske nederlag til Tyskland og tabet af Sønderjylland og med "70" menes Frankrigs nederlag til Tyskland og tabet af Alsace og en del af Lorraine (med Metz) til Preussen, der nu indgik i det nye kejserrige, Tyskland.

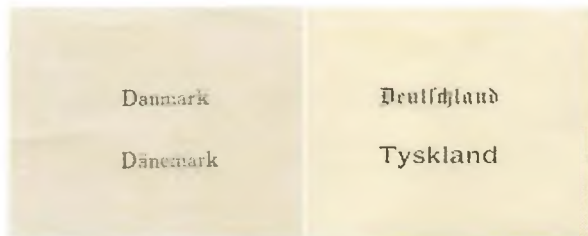

Billede: Adshøj kirke hvorfra jorden til indvielsen af Den Sønderjyske Kirkegård kom. Kilde: Museum Sønderjyllands Mediearkiv. Fotograf: Carl Christian Biehl.

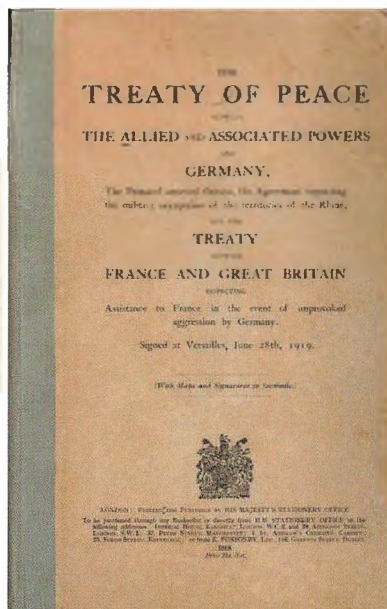
Billede: Paul Verrier hyldes af tidligere Aurillac-fanger.

Billede: Efter krige fulgte freden og fredstraktaten kaldet "Versaillestraktaten". Den åbnede for en folkeafstemning om Slesvigs tilhørsforhold til Danmark eller Tyskland. Det som så mange sønderjyder havde håbet på og bedt til.

Billede: Stemmesedler fra 1920. I zone 1 var der flertal for genforening med Danmark. Zone 2 var der flertal for Tyskland og i zone 3 kom der, på grund af resultatet i zone 2, slet ingen afstemning.

Billede: Tysk tolder og dansk grænsegendarm giver hinanden hånden ved den sløjfede 1864-1920 grænse, efter genforeningen. Billedet er taget af fotograf Halger Damgaard ved Frederikshøj mellem Taps og Christiansfeld, lige syd for Den Gamle Grænsekro og Genforenings- og Grænsemuseet. I dag er der opsat en bronzeskulptur med form af de kilometersten man ser på billedet, en væltet grænsesten og derudover løber der en bronzestribe over vejen og markere den tidligere grænse. Farvelagt.

Billede: 13. juni 2021. Afsløring af bronzeskulptur og -bånd ved den tidligere grænse ved Frederikshøj. Viceborgmester Søren Rasmussen, borgmester Jørn Pedersen, formand for Genforenings- og Grænsemuseet Kaj G. Nielsen, H.M. Dronningen, næstformand for Genforenings- og Grænsemuseet Christian Rasmussen, HKH Prins Christian og HKH Kronprins Frederik.

Billede: Udsnit af bronzestriben over vejen ved 1864-1920 grænsen. Skulptur og bånd udført af Flemming Jarle.

Billede: Genforenings- og Grænsemuseet lige nord for 1864-1920 grænsen.

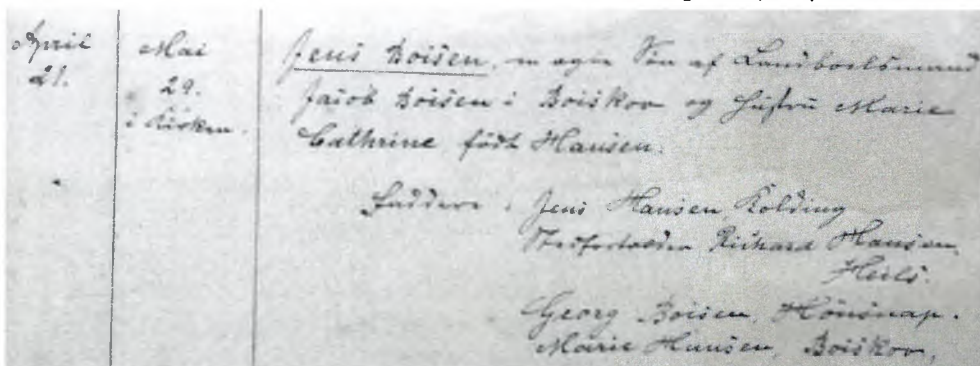
JENS BOISEN

Jens Boisen er født den 21. april 1892 i Bojskov, Tyrstrup Sogn. Søn af Jacob Boisen og Marie Cathrine Boisen, født Hansen.

*Billede: Bojskov skole. Bojskov Markvej 19, Hvornår skolen er oprettet vides ikke, men i 1775 er der indberetninger til Tyrstrup sogn, som oplyser at der er en bi-skole, i 1808 ændres det til at være en distriktsskole. Skolen var som andre skole af den tid en to klasses skole. 31. oktober 1956 blev skolen lukket og elever blev flytte ind til Tyrstrup skole.
Kilde: Christiansfeld Lokahistoriske Arkiv og Forening.*

Billede: Udsnit af kirkebogen for Tyrstrup kirke.

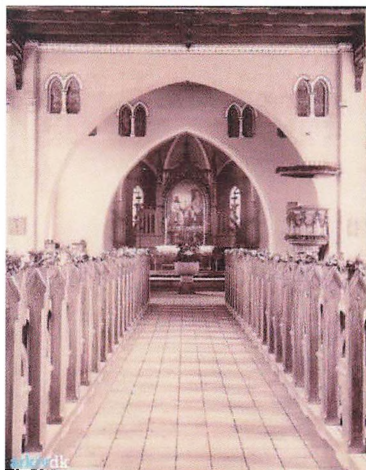
Billede: Tyrstrup kirke. Kirken er opført i 1862-1863 ved arkitekt L.A. Vinstrup. Altertavlen har et maleri af Martha og Maria fra 1863, udført af A Dorph.

En af klokkerne er af gotisk type, men uden indskrift, den anden er en genforeningsklokke støbt i 1920.

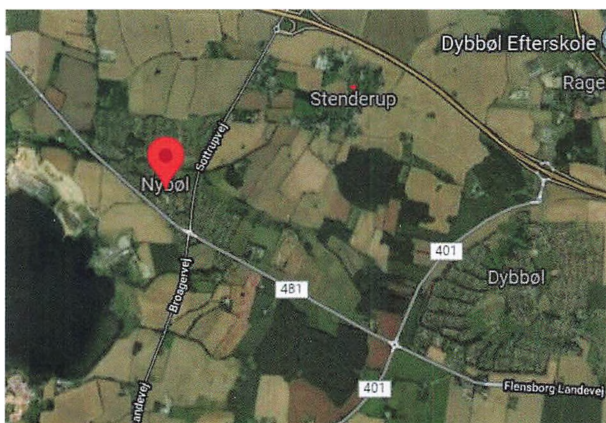
Kirke kaldes også genforeningens kirken, da det var her Christian X var til gudstjeneste i 1920.

Kirken blev renoveret i 2011-2012.

Kilde: Christiansfeld Lokahistoriske Arkiv og Forening.

Inden krigen var Jens Boisen beskæftiget som murersvend og boede i Stenderup i Nybøl sogn. Han indkaldes til den tyske hær i marts 1915 og kommer til fronten i april 1915.

Billede: Kortudsnit hvor man ser Stenderup, der ligger mod nord mellem Nybøl og Dybbøl. Kilde: Google maps.

Den 8. maj 1916 blev han såret ved Loretto Höhe.

Die erbitterten Kämpfe um den Besitz der Lorettohöhe

Billede: "Die erbitterten Kämpfe um den Besitz der Loretto-Höhe", "De forbitrede kampe om Lorettohøjen". Ukendt kunstner. Forlag: Verlag Martin Herpich Kunst- und Verlagsanstalt, München.

Billede: Postkort med tysk soldat ved Lorettahøjen.

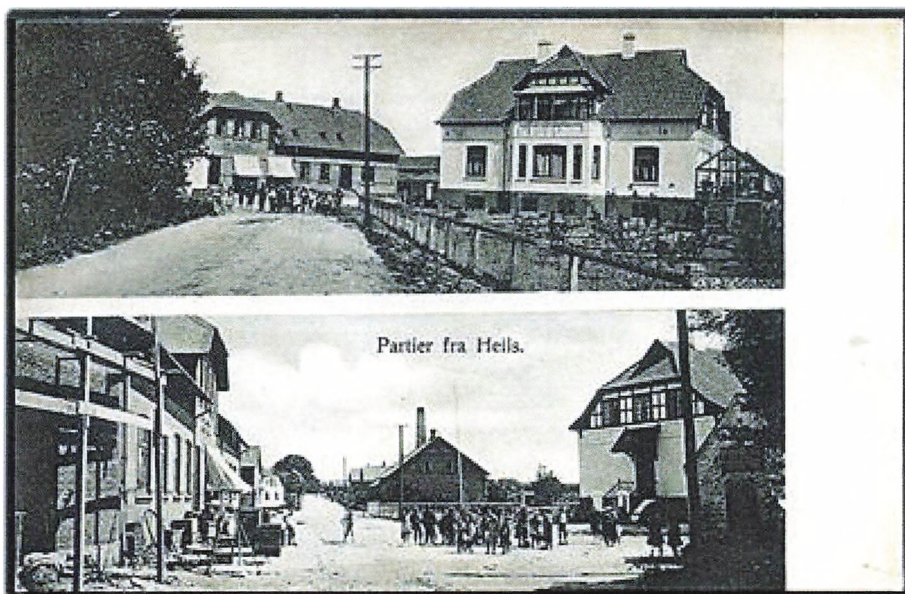
Slaget ved Lorettahøjen kaldes på tysk "Lorettschlacht", mens det på engelsk og fransk refereres til som det andet slag ved Artois, altså hhv. "The Second Battle of Artois" og "Deuxième bataille de l'Artois".

Slaget fandt sted fra den 9. maj til 18. juni 1915. Det begyndte altså først dagen efter, at Jens Boisen var blevet såret.

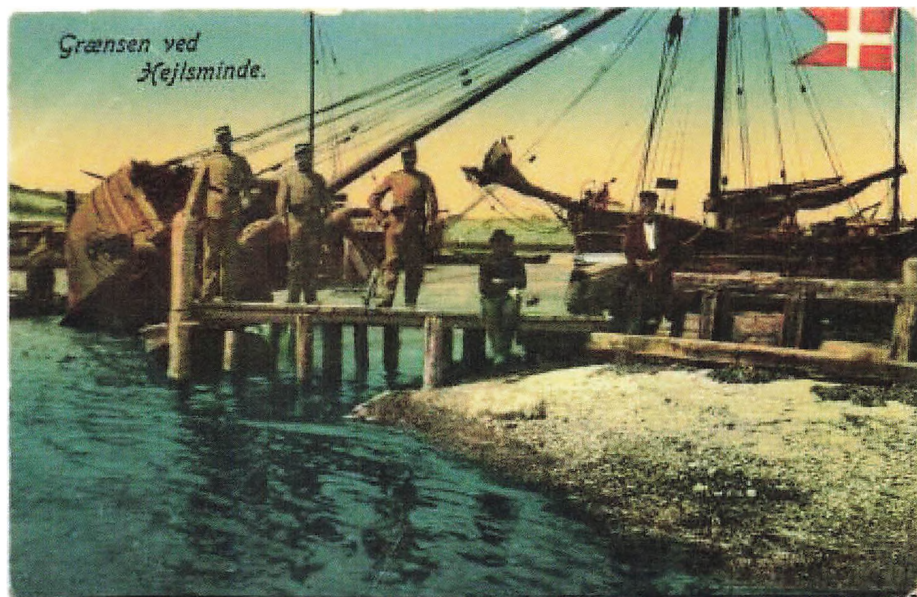
Slaget stod på vestfronten omkring byen Arras i området Artois, der ligger centralt i departementet Pas-de-Calais. Det var styrker fra Frankrig, Storbritannien og det britiske imperium mod tyske. Det var franske og britiske styrker der angreb. Tabene på begge sider var enorme. Tyskerne mistede 73.072 mand mens de franske tab var 102.500 og de britiske 27.809.

Jens Boisen døde af sine kvæstelser, "Brustschuss" altså skud i brystet, på Reservelazarett 41, den 11. maj 1916, ved Fouquieres, Frankrig.

I følge Mindebladet i Rigsarkivet i boede forældrene i Hejls ved krigens udbrud.

Billede: Postkort med motiv fra Hejls.

Billede: Postkort med grænsen ved Hejlsminde. På broen yderst ses grænsegendarm Søren Jørgensen, Hans Carl Hansen og Jens Sørensen Holdt.

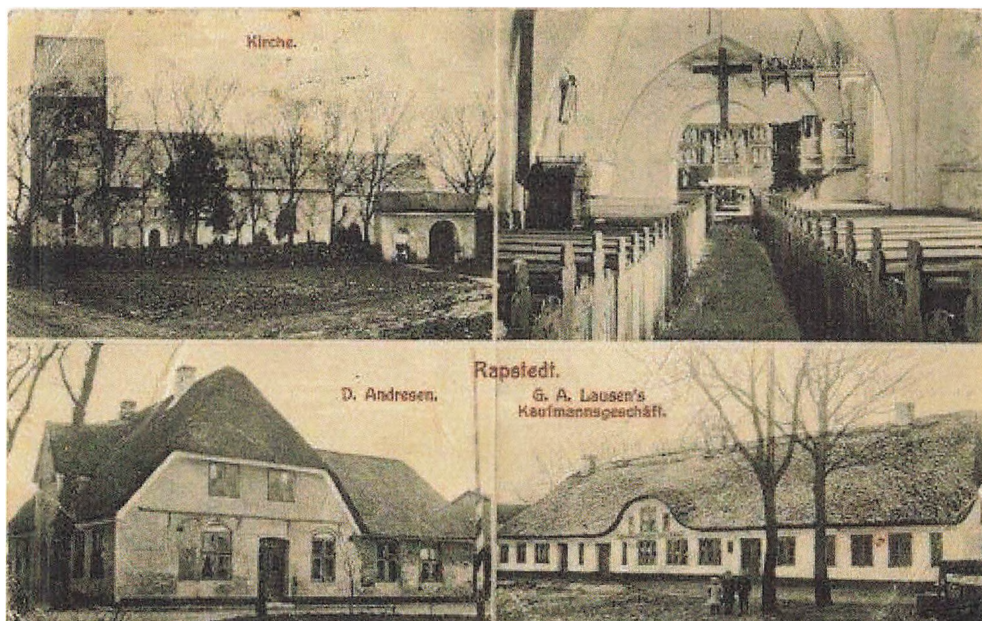
Jens tjente i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 84, 4. Kompagnie og havde rang af "Ersatz-Reservist", menig erstatnings-reservist.

Registreret i "Mindebladet" i Rigsarkivet med modersmål dansk og sindelag dansk.

Han havde 3 søskende. 1 bror og 2 søstre. Broderen var også med i krigen.

Indlæg den 25. maj 1916 i Ribe Stiftstidende: "I sidste præjsiske tabsliste meddeles, at Jens Petersen 3. fra Kær ved Sønderborg er faldet, at Jens Bojsen fra Bøjsskov i Haderslev Amt er død af sine sår, at Hans Jessen fra Skærbæk er død af sygdom, at Ernst Cramer fra Sønderborg er omkommet ved et ulykkestilfælde og at Jesper Simonsen fra Branderup på ny er blevet såret, denne gang hårdt, samt at Hans Adsersen fra Kastrup er savnet."

Efterladtesagen er en ansøgning om forældrerente til Jacob Boisen og Maria Chatarina, født Hansen, bosat i Ravsted Sogn.

Billede: Postkort fra Ravsted, på tysk "Rapstedt". Ravsted ligger ca. midt mellem Aabenraa og Tønder.

Død paa Lazaret. Jens Boisen, Søn af Jakob Boisen og Hustru i Hejls, er død af sine Saar paa et Feltlazaret den 10. Maj. En Sørgegudstjeneste for ham finder Sted i Tyrstrup Kirke Onsdag den 21. Juni.

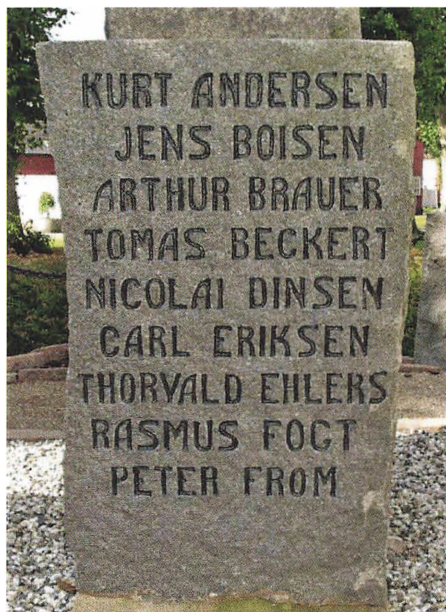
Billede: Omtale af Jens Boisen (1892-1916), Flensborg Avis, 16. juni 1916. "Død paa Lazaret. Jens Boisen, Søn af Jacob Boisen og Hustru i Hejls, er død af sine Saar paa et Feltlazaret den 10. Maj. En Sørgegudstjeneste for ham finde Sted i Tyrstrup Kirke Onsdag den 21. Juni."

Jens Boisen blev oprindeligt begravet på Kriegsgräberstätte in Lens-Sallaumines. Gravstedets placering er: Block 2 Grab 298 / Blok 2 grav nr. 298. På kirkegården hviler 15.646 tyske soldater. (GPS koordinater: 50°25'29"N; 2°50'37"E).

Billede: Graven hvor Jens Boisen oprindeligt var begravet, inden han blev flyttet til Braine.

*Billede: Side af mindesten på Tyrstrup kirkegård, Jens Boisen
nr. to fra oven.*

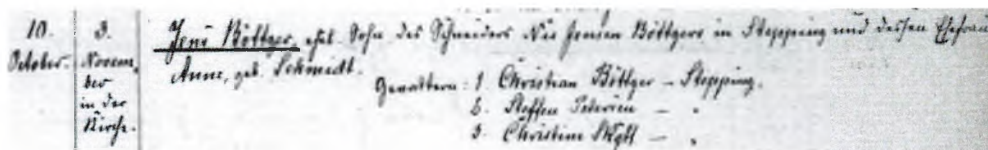

Billeder: Jens Boisens gravsted på Den Sanderijske Kirkegård i Braine.

JENS BÖTTGER

Jens Böttger blev født den 10. oktober 1895 i Stepping og døbt i Stepping kirke den 3. november samme år. Forældrene var Nis Jensen Böttger og hustru Anne Magdalene Böttger, født Schmidt.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Stepping kirke, 10. oktober 1895.

Billede: Stepping kirke. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening.

Billede: Stepping skole ca. 1831-ca. 1959. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening.

Det er ikke muligt at finde et "Mindeblad" for Jens Böttger i Regisarkivet. Men han blev indkaldt i 1915 og tjente i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 18, 10. Kompagnie, med rang af "Musketier". Han var ugift og uden børn.

Billede: Reserve Infanterie Regiment Nr. 18 fotograferet i Munchen omkring 1916.

Han døde den 31. august 1918 ved Grandvilliers, Dise, Frankrig. Han var da krigsfange.

Billede: Postkort med den centrale plads i Grandvilliers, Frankrig, fotograferet under 1. verdenskrig.

"Jens Böttgers bror, Hans Marius Böttger, blev 1926 gift med kæresten til en af de faldne fra Lysabild sogn, Christian Lassen, der også ligger begravet i Braine. Hun hed Kirstine og vielsen fandt sted i Stepping kirke.

Hans Marius og Kirstine boede i Stepping resten af livet. De havde et lille husmandssted, men Hans Marius arbejdede også i mange år som landpostbud. Efter pensionen fra Postvæsenet var han i nogle år sparekassedirektør. Han var også aktiv i DSK-foreningen, var medlem af menighedsrådet og kasserer i vandværket, og fortalte gerne f.eks. skolebørn om tiden som krigsdeltager. I 1988 var han med i en TV-udsendelse juleaften. Kirstine døde 1979 og Hans Marius 1989."

Kilde: www.100helte.dk

Jens Böttger er omtalt i DSK Årbogen fra 1963. Her skriver Christian Hansen fra Stepping bl.a.:

Juledag 1915 blev en rigtig glædelig jul hjemme hos os

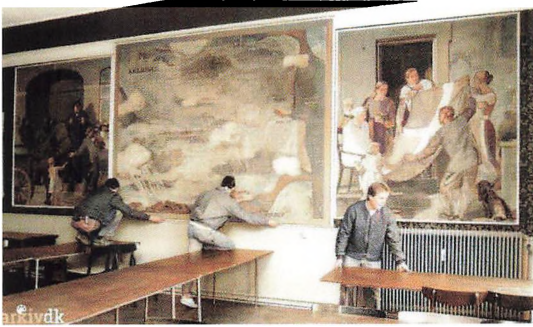
I mit hjem i Stepping var vi tre brødre, der måtte gøre krigen 1914-18 med. Min bror, Lorens Hansen, der nu bor i Skodborg, havde aflyst sin værnepligt som aktiv soldat. Han måtte stille den femte mobiliseringsdag i Flensborg og gjorde under hele krigen tjeneste ved det 86. infanteriregiment.

Min ældste bror var også indkaldt. Han gennemgik sin uddannelse i Østprejsen, og endelig var der mig selv. Jeg blev indkaldt den 12. maj 1915. Sammen med mig indkaldtes også min skolekammerat Jens Böttger. Desværre faldt han i Frankrig.

Forening DSK, Dansksindede Sønderjyske Krigsdeltagere, blev grundlagt den 11. november 1936 på årsdagen for afslutningen på 1. Verdenskrig, det skete på forsamlingsgården "Frej" i Christiansfeld. Initiativtager var skræddermester Wilhelm Hansen fra Aller. Foreningen kom til, at bestå af en lang række lokalforeninger i Sønderjylland samt nogle øvrige, bl.a. i Flensborg, Ribe, Fredericia og Århus.

Billede: Postkort med forsamlingsgården "Frej" i Christiansfeld hvor DSK blev stiftet. Kilde: Genforenings- og Grænsemuseet. Farvelagt.

Billede: På forsamlingsgården Frej hang tre store malerier. Ved nedbrydning af Frej, fjernes malerierne, som ny Carlsbergfonden havde skænket, de blev flyttet til Tyrstrup skole og derefter på Den gamle Grænsekro, Frederikshøj. I dag hænger de på Genforenings- og Grænsemuseet. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening. Farvelagt.

Billede: Christiansfeld Frivillige Brandværns orkester, fotograferet i salen på forsamlingsgården "Frej".

Billede: Søren Rasmussen ved Frej-stenen i Christiansfeld. Den sad tidligere på facaden på forsamlingsgården "Frej" og blev bevaret da bygning blev nedrevet.

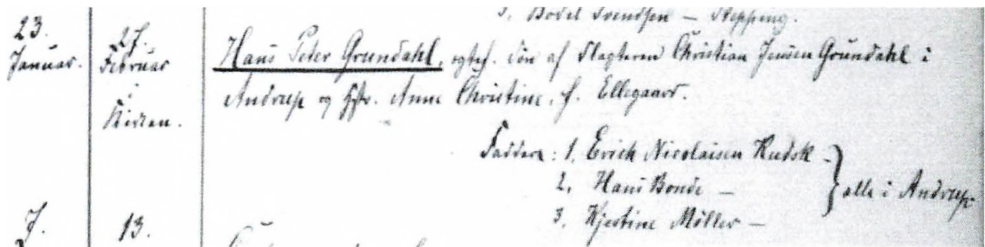
Billede: Kirstine og Hans Bøttgers gravsted. Jens Bøttgers bror overlevede krigen og blev 90 år.

Billede: Jens Bøttgers gravsted på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine.

HANS PETER GRUNDAHL

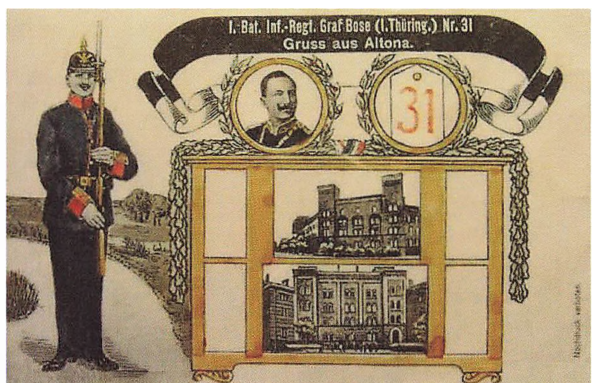
Hans Peter Grundahl blev født i Andrup, Stepping sogn, den 23. januar 1887 og døbt i Stepping kirke, den 27. februar samme år. Hans forældre var slagter Christian Jensen Grundahl (3. januar 1852 – 29. juli 1925) fra Andrup og hustru Anne Christine Grundahl, født Ellegaard. Andrup ligger godt et par kilometer øst for Stepping.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Stepping kirke.

Hans Peter var før krigen "Tischlergeselle", hvilket er en omrejsende tømresvend. Han havde bopæl i Andrup. Han var ugift og havde ingen børn.

Under krigen tjente han i Infanterie-Regiment Nr. 31, II. Kompagnie med rang af "Landstürmer". (Königlich Preussische I. Thüringische Infanterie Regiment No. 31).

Billeder: Mærke og kort fra Königlich Preussische I. Thüringische Infanterie Regiment No. 31

Hans Peter Grundahls havde en lillebror ved navn Christian Jensen Grundahl, født den 18. juni 1899 i Andrup.

Christian Jensen Grundahl deserterede. Han blev derfor efterlyst i "AMTLICHES KREISBLATT FÜR DEN KREIS HADERSLEBEN", med følgende tekst:

"GRUNDAHL, Christian. Født: 18.6.1899 i Andrup. Bopæl: Andrup. Des Minister des Innern hat unter dem 22.6.1918 - IV c. 1769 - auf Grund des Reich- und Staatsangehörigkeitgesetzes vom 22. Juli 1913 folgende Personen des preussische Staatsangehörigkeit für verlustig erklärt. HKB 9.8.1918, nr. 611."

I de tyske arkiver er han opført således:

Spalte 1: Løbenummer: 243

Spalte 2 og 3: Navn: GRUNDAHL, Christian Jensen.

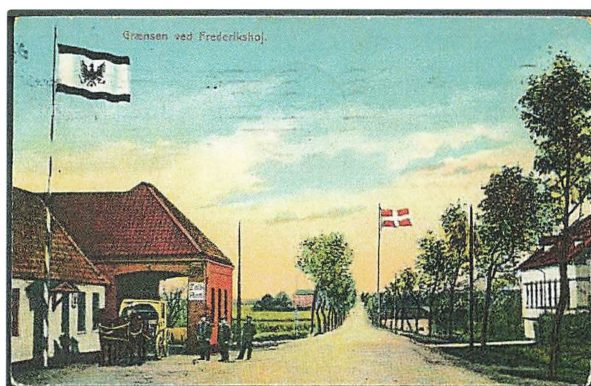
Spalte 4: Bopæl: Andrup

Spalte 5: Årgang: 1899

Spalte 6: Bemærkninger: Nicht gestellt. Zur gerichtlicher Bestrafung angezeigt. (Dansk: Ikke mødt. Indstillet til retslig strafforfølgelse),

Christian slap over grænsen til Danmark. Det var bestemt ikke ufarligt, tyskerne patruljerede med skarpladte våben langs grænsen. Men det lykkedes altså.

Christian fik en tilværelse i Danmark, han døde dog i en forholdsvis ung alder, den 7. februar 1940, han var da arbejdsmand og gift med Kamma Georgia Hasselriis. De boede i Kregme ved Frederiksværk på Sjælland.

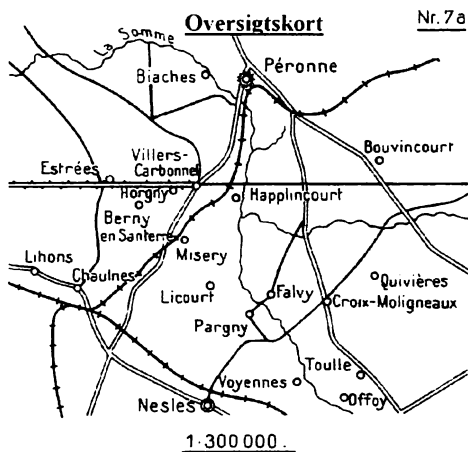

Billede: Grænsen ved Frederikshøj mellem Christiansfeld og Taps, set fra den tyske side.

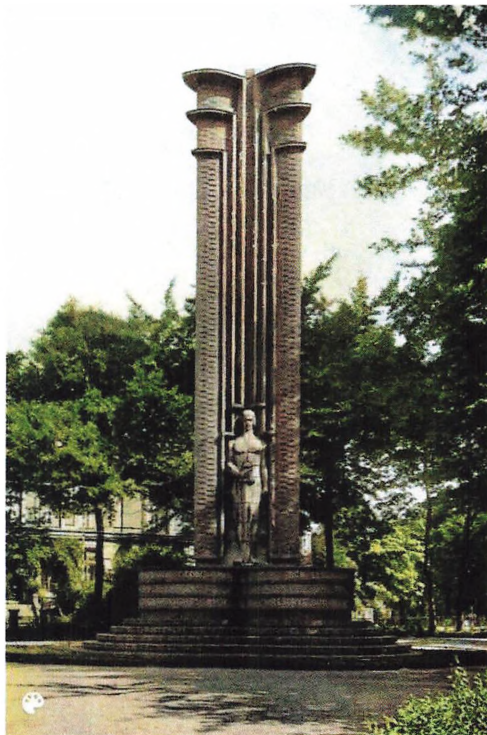
Hans Peter Grundahl døde på lazaret den 17. august 1916 i Guise, Frankrig. På Den Sønderjyske Kirkegård i Braine, Frankrig, står dødsdatoen som 17. januar 1916.

I tiden op til Hans Peter Grundahls død var hans regiment engageret således, at det den 18. juni 1916 forlod Autrêches og derefter kom til Somme. I det første slag det 31. regiment deltog i ved Somme blev de trængt tilbage fra Horgny til Licourt, inden de den 26. juli blev trukket tilbage til for at hvile i forsyningsområdet. Den 17 august var de tilbage ved Somme for at deltage i nye svære kampe.

Billede: Området ved Horgny og Licourt i nærheden af floden Somme der snor sig gennem området.

Billede: Mindesmærke opsat i Altona efter 1. verdenskrig for alle der tjente i 31. regiment. På monumentet står "De faldne helte til taknemmelig erindring / De levende til påmindelse / De kommende slægter til efterlevelse."

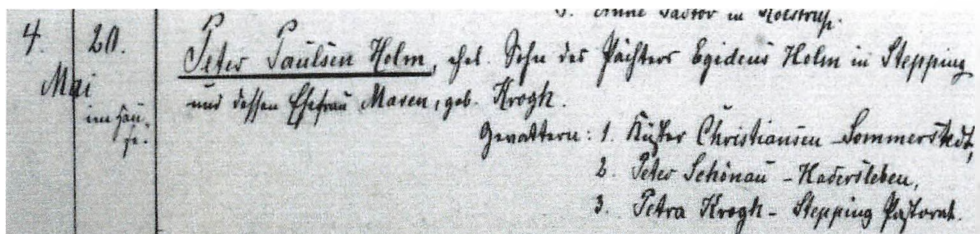

Billede: Mindesten på Stepping kirkegård.

PETER PAULSEN HOLM

Peter Paulsen Holm blev født i Stepping, den 4. maj 1896 og døbt den 20. maj samme år i Stepping kirke. Søn af landmand Egidius Holm født i Flensborg og Maren Holm, født Krogh.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Stepping kirke.

Billede: Stepping kirke. Kilde: Skodborg Hjemstavnsarkiv.

Før sin indkaldelse til den tyske hær var han komis i manufakturforretningen Fa. Plambeck und Carstensen. Han var ugift og uden børn.

Han blev indkaldt til de tyske hær den 22. september 1915 og han kom til fronten den 17. juni 1916. Han faldt den 1. oktober 1917 ved Havrincourt i Nordfrankrig. Han blev begravet den 4. oktober 1917 ved Noyellers i Nordfrankrig.

Han tjente i Infanteri regiment 84, 5. kompagni, som "musketier". Han blev tildelt Jernkorset.

Billede: 12. kompagni fra Infanterie-Regiment Nr. 84 på vej fra kasernen i Moltkestrasse, Slesvig, til banegården tidligt om morgenen den 8. august 1914.

Billede: Regiment 84 "von Manstein", hvis II Bataljon havde hjemsted på Haderslev kaserne, skulle den 8. august sendes sydpå til opsamlingspladsen i Aachen. Særligt mange sønderjyder tjente i dette og Regiment 86 "Königin".

Han er registeret i "Mindebladet" i Rigsarkivet med modersmålet dansk, mens der ikke er anført sindelag. Begge forældre er registreret som Nordslesvigere. Faderen fra Allergaard og Moderen fra Østergaard Frørup.

Ved krigens udbrud bor forældrene i Christiansfeld. Han havde 2 søskende. 1 bror og 1 søster.

I "Mindebladet" er skrevet:

"Peter Paulsen Holm

Født den 4. maj 1896 i Stepping, ægtesøn af landmand Egidius Holm og hustru Maren Holm født Krogh; har tilbragt hele hans barndom i hans forældres hjem, og alletider været en god, rask og afholdt dreng der kun beredte sine forældre glæde. Efter at have afsluttet drengeskolen i Christiansfeld, blev han konfirmeret i Brødremenigheden af biskop pastor Becker den 4. april 1911.

Billede: Drengeskolen, Lindegade II, Christiansfeld. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening / arkiv.dk

Derefter kom han som handelselev i manufakturforretningen firmaet Palmbeck & Carstensen i Flensborg; omstændige anbefaling derfra, beviser at han var en særlig dygtig købmand, som vi nu sorgfulde forældre og søskende har de stillet store forventninger til i fremtiden, men – den grusomme krig tilintetgjorde alt. Gud styrke og trøste os alle i vor dybe sorg.

Fader: Egidius Holm.

Moder: Maren Holm født Krogh.

Søster: Anna Dorthea Holm.

Broder: Theodor Johannes Holm.

Christiansfeld den 9. november 1917."

Billede: Postkort fra Flensburg hvor Palmbeck & Carstensen ses som 3. butik fra venstre. Farvelagt.

Indlæg 31. oktober 1917 i Ribe Stiftstidende: "I tabslisten meddeles, at Peter Holm fra Stepping og Jens Jensen fra Dybbøl er faldne og at Arthur Helmer fra Sønderborg er død af sygdom og at Peter Jensen fra Graasten, der tidligere har været meldt saaret, er død den 30. august 1915."

I "Mindebladet" er også indskrevet hans sidste brev til sine forældre. Brev no. 200. Modtaget den 6. oktober 1917 afsendt den. 30. september 1917. Brevet er forfattet på tysk:

Peters sidste Brev til sine Forældre:

30/IX. 17.

Brev. Nr. 200. Nachtag 4/8. 17.

Meine lieben Eltern!

Hab herzlichsten Dank für Eure beiden lieben Pakete mit Bontar u. Tobakker. Jetzt lebt Altes Euch wohl allmählich ein in Euer neues Heim? Ist der Garten vollständig leer? Hier ist es langweilig. Immer dankbar. Wir haben es früher nie gewusst, wie gut man es damals hatte. Wie oft sagt man jetzt nicht, wäre ich doch jetzt erst 14 Jahre, aber der Mensch ist nie zufrieden und das wird er auch niemals. Wie schön hätte man es jetzt nicht haben können, wäre der Krieg nicht ins Land gekommen. - Hier ist noch immer taglicher Sommer u. Nachts eiskalt. Die Willkörung ist gross artig, aber es wäre besser gewesen, dass hier

Regen u. Schnee läge u. bei Euch guter Wetter. Denn so lange wir dies Wetter haben, bleiben die grossen Affairen auch bei. Zum Winter kommt Hierder wohl nach Hause. Er hat noch das gleiche Alter. Wie gefällt es Anna bei Euch? Will sie bald wieder nach Eltern? Kann Onkel Jens dauernd auf dem Hofe bleiben, während Kriegszeit, oder ist er nur für den Sommer da als Inspektor? Wenn wir diesmal nach unten in Ruhe kommen, hoffe ich auch einmal nach Cambrai zu kommen. Das ist eine schöne Stadt die nur wenig gelitten hat. Da herrscht auch ein reger Leben da. Das Rauchen gewöhne ich mich bei Kilmann ab ganz ablegen will ich es nicht, aber so doll wie früher ist nicht nötig. Die Cigaretten haben meistens nur ganz schlechte belgische Cigaretten, zu hohen Preisen.

Zum Schluss viele herzliche Grüsse sendet Euch Euer
John Peter

Skrevet d. 4. 10. 17.
Familie Holm!
Som I har hørt det tunge Budskab, at Eders
Kjære Søn vor gode Kammerat er falden d. 1. 10
om Aftenen, her i Frankrig. Vi har været saa
lange sammen og har gjort meget ondt igjen-
nem. Vi var med til hans Begravelse d. 4^{de}

i Noyelles. Nu vil vi have hans Gravphotographe-
ret, saa sendes vi Eder det.
Vær nu mange hilset fra K. Stamm fra Skodborg.
Jeg som er Sygebærer og var tilstede da Holm er
falden, og havde en meget let Død. Nu være man-
ge gange hilset fra Sygebærer A. Rasmussen.
fra Ringtvedt.

"Skrevet den 4. 10. 17.

Familien Holm!

Som I har hørt det tunge Budskab, at Eders Kjære Søn vor gode Kammerat er falden den 1. 10 om aftenen, her i Frankrig. Vi har været saa længe sammen og har gjort meget ondt igjennem. Vi var med til hans Begravelse d. 4de i Noyelles. Nu vil vi have hans Grav photographeret, så sendet vi Eder det.

Vær nu mange hilset fra K. Stamm fra Skodborg.

Jeg som er Sygebærer og var tilstede da Holm er falden, og havde en meget let Død. Nu være gange hilset fra Sygebærer A. Rasmussen fra Ringtvedt." (Ringtved ligger mellem Simmersted og Vojens).

Saa hans Gravstens staa:
Hier ruht
Landstur.
Peter Holm.
Stepping.
5. Komp. I. R. 84.
f. 4/5. 96.
d. 4. 10. 17.

Billede: "På hans gravsten staar:

Hier ruht Landstur.

Peter Holm

Stepping

5. Komp. I. R. 84.

F. 4/5 96

D. 1. 10 17."

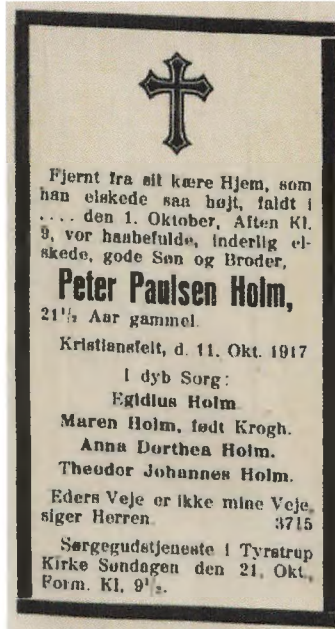
Søndag 21. Oct. 17. Form. Kl. 9½ Sørgegudstjeneste
 over vor kjære Søn i Tyrstrup-Kirke. Herr Pastor
 Christiansen valgte hans Confirmationssprog (forson)
 til Tekst og holdt en meget god og trøstefuld
 Prædiken - det var meget højtideligt.

Et og et Kvart Aar kæmpede vor kjære Søn
 i Fronten i Frankrig, det svære Tilbagetog
 ved Verdun fra Fæstningen Vaux og Douaumont
 i Octobr. 1916 tog han Del i, og kom
 godt igjennem. Foraaet 1917 i Mai kæmpede
 han 17 Dage uafbrudt ved Reims,
 og fra 5 til 19 Aug. 17 var han i haard
 Kamp foran Ypern i Flandern, alt godt
 overstaaet, skulde han falde i en rolig
 Stilling: i Havringcourt i Nordfrankrig, ramt
 af en fjendtlig Maskingeværkugle.

Billede: "Søndag 21. Oct. 17. Form. Kl. 9½ Sørgegudstjeneste over vor kjære
 Søn i Tyrstrup-Kirke. Herr Pastor Christiansen valgte hans
 Confirmationssprog til Tekst og holdt en meget god og trøstefuld Prædiken
 - det var meget højtideligt.

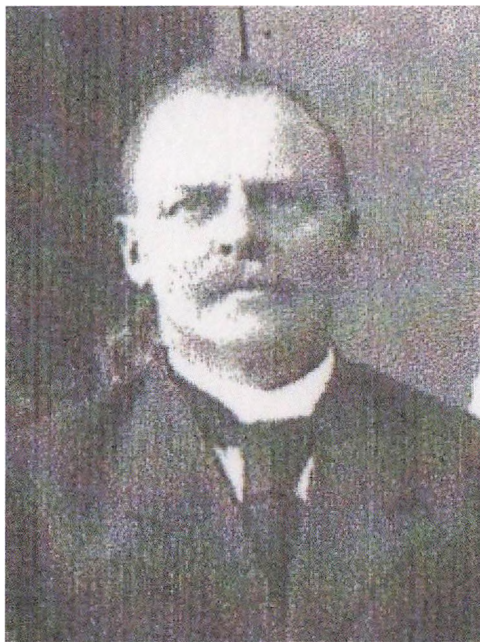
Et og et Kvart Aar kæmpede vor kjære Søn i Fronten i Frankrig, det svære
 Tilbagetog ved Verdun fra Fæstningen Vaux og Douaumont i Octobr. 1916
 tog han Del i og kom godt igjennem. Foraaet 1917 i Mai kæmpede han 17
 Dage uafbrudt ved Reims, og fra 5 til 19 Aug. 17 var han i haard Kamp foran
 Ypern i Flandern, alt godt overstaaet, skulde han falde i en rolig Stilling: i
 Havringcourt i Nordfrankrig, ramt af en fjendtlig Maskingeværkugle."

Billede: Dødsannonce for Peter Paulsen Holm.

Vores kjære Søn har kæmpet i Fronten i Frankrig fra 17 Juni 1916 til hans Død d. 1. October 1917, i den Tid har han kun været engang paa Orlov i hans kjære Hjem, hvor han altid vil blive savnet, nemlig fra 16 - 28 Juni 1917, da saa vi var Kjære for sidste Gang; Gud skytte og trøste os i vor dybe Sorg. -
 Skreven af hans Fader: Egidius Holm.
 Christiansfeld. 14. XI. 1917.

Billede: "Vores kjære Søn har kæmpet i Fronten i Frankrig fra 17. juni 1916 til hans Død d. 1. October 1917, i den Tid har han kun været engang paa Orlov i hans kjære Hjem, hvor han altid vil blive savnet, nemlig fra 16 - 28 Juni 1917; da saa vi var Kjære for sidste Gang; Gud skytte og trøste os i vor dybe Sorg. - Skreven af hans Fader: Egidius Holm. Christiansfeld 14 XI 1917.

Billede: Egidius Holm. Fødsel den 19. juli 1867, Sct. Maria sogn, Flensborg - død den 10. juli 1935, Christiansfeld, Sønder Tyrstrup herred, Haderslev amt.

Billede: Pastor Asmus Christiansen, Tyrstrup kirke.

Billede: Mindesten på Stepping kirkegård, hvorpå P. Paulsen også er opført.

Billede: Mindesten på Tyrstrup kirkegård.

Billede: Mindestenen på Tyrstrup kirkegård. De faldnes navne står rundt på soklen og var: Niels Faaborg, Mathias Holm, Peter Holm, Jørgen Holdt, Knud Iversen, Søren Iversen, Christian Juhl, Niels Jørgensen, Jørgen Jørgensen, Niels Jensen, Johannes Jessen, Chresten Jessen, Peter Jensen, Julius Kryger, Hans Krestensen, Hans Krab, Paul Kael, Jakob Lund, Johannes Lythje, Wilhelm Lythje, Hans Andersen, Jens Boisen, Arthur Brauer, Tomas Beckert, Nicolai Dinsen, Carl Eriksen, Thorvald Ehlers, Rasmus Fogt, Peter From, Nis Paulsen Enemark Petersen, Hans Petersen, Jakob Petersen, Eduard Petersen, Georg Riewe, Wilhelm Rath, Vilhelm Stoltenberg, Marius Ravn, Justus Schwerdfeger, Johannes Skov, Theodor Schmidt, Max Spethmann, August Siebmann, Peter Skjønnemann, Christian Skov, Kresten Terp, Arthur Terp, Christian Østergaard, Laurids Lund, Jens Lund, Erik Lauesen, Christian Læbel, Jes Lund, Georg Lorenzen, Gustav Madsen, Peter Nissen, Laurits Nielsen.

Billede: Peter Poulsen Holms gravsted på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine, Frankrig, fotograferet i 2018.

JØRGEN HANSEN HOLDT

Jørgen Hansen Holdt blev født den 27. juni 1899 i Stepping. Hans forældre var banearbejder Friederick Hansen Holdt og hustru Christiane Friedericke Holdt.

9.	20. August i Frørup.	27. Juni i Frørup.	Jørgen Hansen	Friederick Hansen Holdt, Luffe i Frørup, samt Nefen Frederik Christiani i Frørup.	1. Jørgen Krogh - Frørup. 2. Christian Jensen - Høvelbjerg. 3. Sophie Olsen - Frørup.
----	----------------------------	--------------------------	---------------	--	---

Billede: Udsnit af kirkebogen for Frørup kirke.

Før krigen var han smedelærling og boede i Tyrstrup. Han var ugift og uden børn. Han blev indkaldt til hæren i 1917 og sendt til fronten i januar 1918. Han blev såret en gang. Han kom på lazaret ved Bussy-le Chateau i Marne departementet i Frankrig og døde der af sine sår, den 17. oktober 1918.

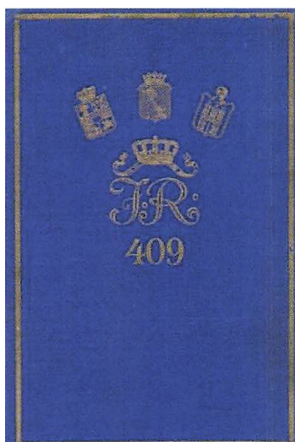

Billede: Souvenirers fra Infanterie-Regiment „von Hanstein“ (Schleswigsches) Nr. 84.

Han tjente i Infanterie-Regiment „von Hanstein“ (Schleswigsches) Nr. 84, med rang af "Musketier".

I hans "Mindeblad" i Rigsarkivet er han registreret med dansk som modersmål og dansk sindelæg. Begge forældre som nordslesvigere.

Han er opført i "Verlustlisten" som savnet og var ifølge denne liste ved Infanterie-Regiment Nr. 409, 8. Kompagnie.

*Billede: Skulderstrop
fra uniform fra
Infanterie-Regiment
Nr. 409.*

Billede: Bogen "Das Infanterie-Regiment Nr. 409" af Erwin Geiseler. Bogen indeholder også en ærestavle med navnene på de faldne.

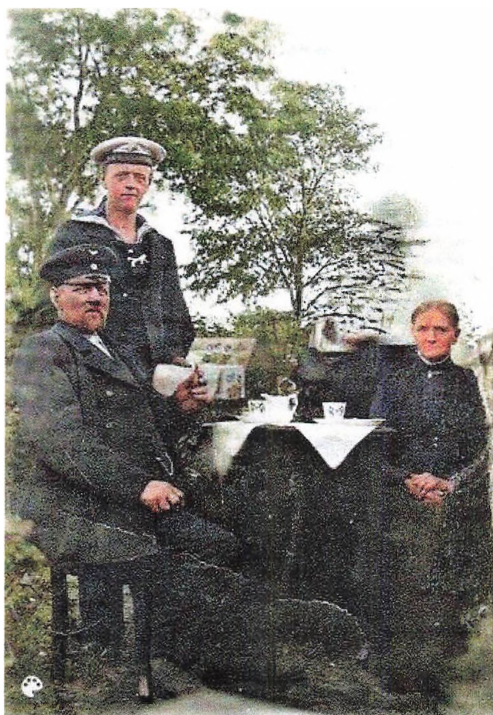
*Billede: Jørgen Hansen Holdts
forældre Friederich Hansen Holt og
Christine Friederike Holt.
Kilde: Preben Schultz, hvis
oldeforældre er på billedet.
Farvelagt.*

Billede: Jørgen Hans Holdt i tysk uniform. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening / arkiv.dk. Farvelag!

Billede: Jørgen Hansen Holdts forældre Friederich Hansen Holt og Christine Friederike Holt med en af deres sønner. Bemærk Dannebrog på kaffekopperne, der er ingen tvivl om sindelaget. Under det tyske herredømme var det ikke tilladt at flage med Dannebrog, så kunne man til gengæld vise sit sindelag med Dannebrog på kaffestel, rødt og hvidt plankeværk og meget andet. Kilde: Birger Schneider. Farvelagt.

Forældrene Friederich og Christine Friederike Holt fik seks børn. Ud over Jørgen Hans Holdt, var det Hans Holdt født den 15. maj 1887, Sophie Frederikke Holdt født den 29. september 1892, Christine Frederikke Holdt født den 13. juni, 1894, Søren Hansen Holdt født den 29. januar, 1896 og Anna Katharina Holdt født den 4. april, 1902.

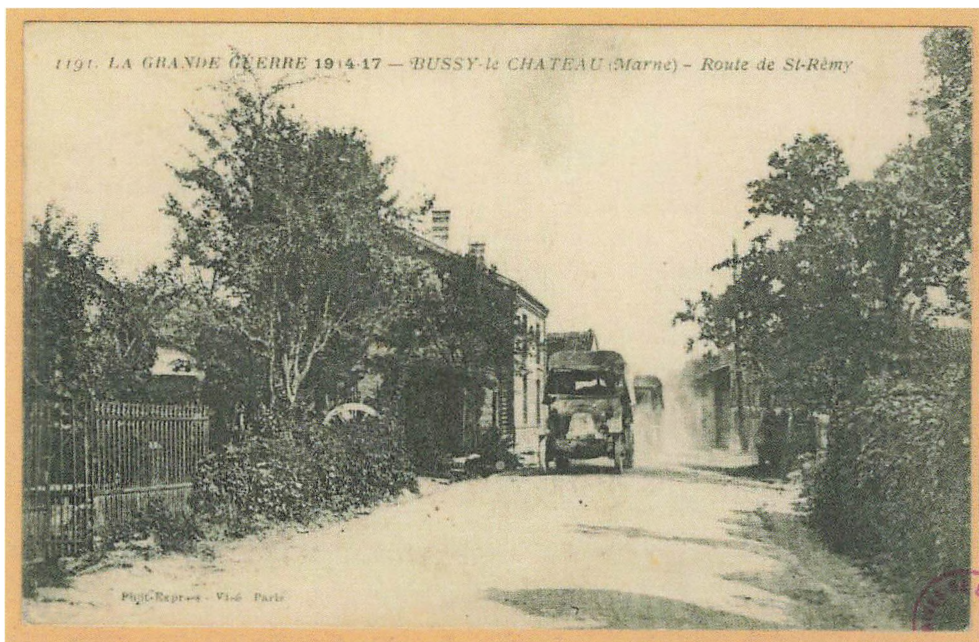
Ifølge oplysninger fra familien, via Birger Schneider, så udvandrede de to brødre, Søren og Hans, til USA inden 1. verdenskrig brød ud. Først rejste Hans og så Søren, som var med skibet S/S Vaterland fra Cuxhaven den 21. maj 1914, altså få måneder før krigen. Det har i sig selv været en oplevelse at sejle med S/S Varterland, der var større end Titanic.

Billede: Hans Holdt (1887-1954) fotograferet i USA på sine ældre dage.

Jørgen Hansen Holdt døde den 17. oktober 1918 på lazaret, kun 25 dage før 1. verdenskrig sluttede.

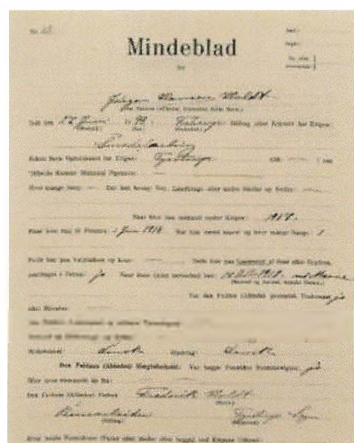
Bussy-le-Château er en kommune i Marne departementet i Grand Est regionen i det nordøstlige Frankrig.

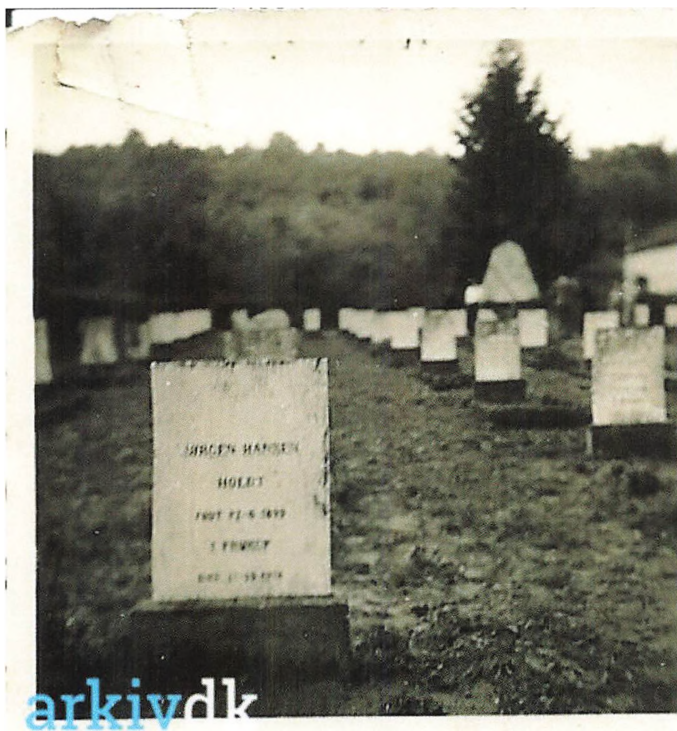
Billede: Postkort med motiv af franske militære køretøjer i Bussy-le-Chateau under 1. verdenskrig (1914-17).

Billede: Detalje af mindesten på Tyrstrup Kirkegård.

Billede: Mindeblad for Jørgen Hansen Holdt. Kilde: Rigsarkivet.

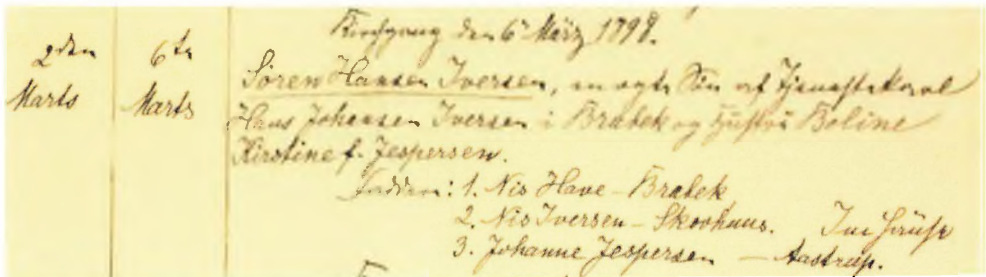
*Billede: Jørgen Hansen Holdts gravsted på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine i de tidlige år. Det er den oprindelige gravsten. I 1990 blev alle de oprindelige gravsten erstattet med nye.
Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Forening og Arkiv.*

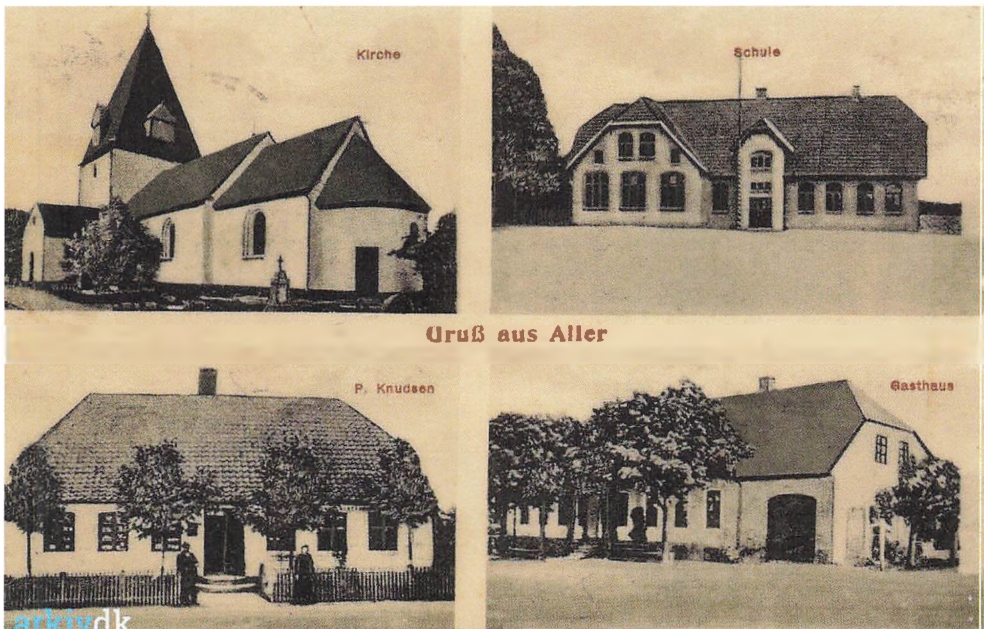
Billede: Jørgen Hansen Holdts gravsted i Braine, fotograferet i 2018.

SØREN HANSEN IVERSEN

Søren Hansen Iversen blev født den 2. marts 1898 i Brabæk, Aller Sogn og døbt i Aller kirke, den 6. marts samme år. Han er søn af tjenestekarl Hans Johansen Iversen (født 9. august 1872) fra Brabæk og Boline Kirstine Iversen, født Jespersen (født 16. september 1872), gift i 1897.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Aller Sogn, 6. maj 1898.

Billede: Postkort med Aller kirke, skole, P. Knudsens hus og købmandsforretning samt kroen.

Søren Hansen Iversen kom efter konfirmationen ud som tjenestekarl først hos et par nære naboer, derefter til Bojskov, hvorfra han blev indkaldt. Han var ugift og uden børn.

Han blev indkaldt til den tyske hær den 12. oktober 1916. Han kom til fronten i april 1917. Han faldt den 25. marts 1918 ved Maricourt i Frankrig.

Christian J. Hansen skriver om ham i "Mindebladet", som findes i Rigsarkivet: "Det stille, rolige væsen, der altid havde været han egen, fulgte og bevarede han til det sidste. Uden hang til støjenden adspredelser, søgte han i sin fritid kun hjem til sine forældre og søskende, disse besad hans hele kærlighed, de var han alt og var hans nok.

Hvor smukt skrev han ikke til sin mor, (hans fader var nemlig også i længere tid indkaldt) ikke så meget om det han måtte døje, men hvor dejligt det kunne blive, når han snart igen kunne komme hjem og glæde sig med dem, og da faderen blev reklameret fri var slutningen af hans breve altid: "Blot far kan blive hjemme så gå det nok".

Efterretningerne om hans død (ja rygtet ilede jo som så ofte forud for visheden så vi naboer egentlig vidste det før forældrene) fyldte os alle med dyb medfølelse, det var så svært for os – og hvor uendeligt mere hårdt for har det så ikke været for forældrene, at forfølges med tanken om den milde, stille og håbefulde yndlings bratte og voldelige endeligt, kompagniet havde fået en fuldtræffer hvorved sammen med mange kammerater også Søren blev ramt og fik en hurtig død.

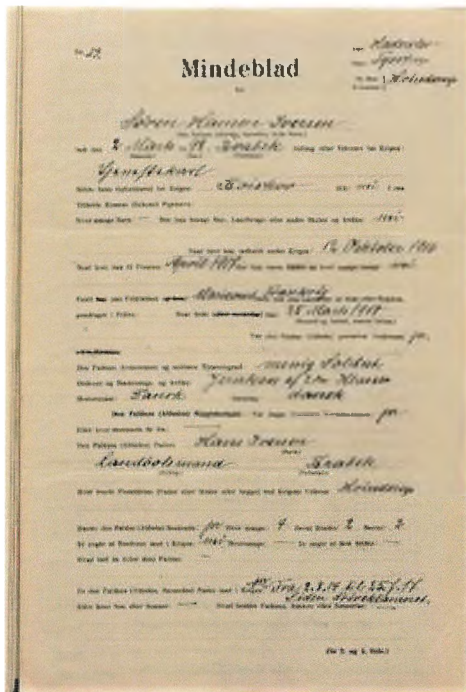
(Efter en kammerats brev): Med smil om mund, men med tåre på kind, sådan er det sidste billede, som endnu står for hans moder og de to ældste søskende, nemlig da han fra sin sidste orlov rejste tilbage til fronten i Frankrig, så som et "farvel" til en såret kammerat, der måtte tilbage, en time før han faldt vistnok var de sidste ord fra hans mund.

Atter et vemodigt blad i den store sørgelige Mindebog for de faldne i Verdenskrigen.

Hvinderup den 25. juni 1918

Chr. J. Hansen"

Billede: Forsiden af Mindebladet for Søren Hansen Iversen.

Billede: Postkort med ruinerne af landsbyen Maricourt i Frankrig under I. verdenskrig.

Søren tjente i Infanterie-Regiment Nr. 357, 3. Bataillon, II. Kompagnie, med rang af Musketier.

Billede: Postkort af soldater fra Infanterie-Regiment Nr. 357. Farvelagt.

I løbet af sin tid ved fronten blev Søren Hansen Iversen tildelt Jernkorset af 2. klasse.

Billede: Jernkorset af 2. klasse fra 1. verdenskrig.

Faderen, Hans Johannsen Iversen, deltog i krigen fra 2. august 1914, altså fra krigens begyndelse, til sin hjemsendelse den 25. juli 1917.

Indlæg 20. maj 1918 i Ribe Stiftstidende: "I tabslisten meddeles, at Søren Iversen fra Brabæk og Mathias Rosenbom fra Gabøl Mark er faldne og Theowald Ehlers fra Skovhus ved Kristiansfelt er død af sygdom."

Efterladtesagen er en ansøgning om forældrerente til kådner og tagtækker Hans Johannsen Iversen og Boline Kirstine Jespersen, Tyrstrup Sogn.

Billede: Den tyske krigskirkegård i Fricourt hvor Søren Hansen Iversen var begravet inden han blev flyttet til Den Sønderjyske Kirkegård i Braine. Der er stadig en kors med hans navn på i Fricourt.

Søren Hansen Iversen blev oprindeligt begravet på Kriegsgräberstätte in Fricourt. Gravstedets placering: Block 4 Grab 3 /blok 4 gravsted nr. 3. På kirkegården hviler 17.031 tyske soldater fra 1. verdenskrig. (GPS koordinater: 50°0'15.50"N; 2°42'52.04"E).

Billede: Mindesten ved Tyrstrup kirke hvorpå Søren Hansen Iversen også er påført.

Billede: Tyrstrup kirke.

Billede: Gravsten/mindesten for Søren Hansen Iversen, F.02-03-1899 Faldet 23-03-1918 i Maricout Frankrig, jordet samme sted.

Anna Elisabeth Iversen F.19-12-1899 - D.10-05-1921 Hvinderup.

Marinus Knud Iversen D.24-07-1921 Hvinderup.

De var børn af Hans Johannsen Iversen og Bodil Kjerstine f Jepsen.

Stenen er meget vanskelig at aflæse.

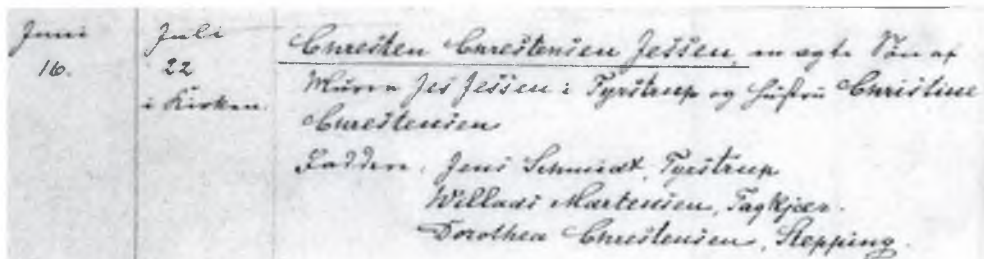
Kilde: Christiansfeld Lokalhitoriske Arkiv og Forening. Fotograf: Jytte Møller Ludvigsen.

Billede: Søren Hansen Iversens grav på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine, fotograferet i 2018.

CHRESTEN CHRISTENSEN JESSEN

Chresten Christensen Jessen er født den 16. juni 1894 i Tyrstrup. Forældrene var murer Jes Jessen og hustru Christine Jessen, født Christensen.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Tyrstrup kirke.

Af "Mindebladet" i Rigsarkivet kan vi læse følgende: "Chresten Jessen, født i Tyrstrup, har fået sin skoleundervisning i Tyrstrup skole.

Billede: Tyrstrup Skole 1895, Gl. Kongevej. Det som idag er Kirke Alle 12A-G. Skolen var fra 1769, i 1840 var der 225 elever fordelt på to klasser. I 1912 var skolen blevet for utilstrækkelig og blev nedrevet og en ny opført, på næsten

samme sted. Meds byggeriet stod på gik eleverne i skole i det ny museum Kirkegårds Alle 4, som havde et par lokaler ledige. Billedet må være fra før 1898 da jernbanesporet ikke er påbegyndt. Jernbanen blev åbnet i marts 1899 i flg. Hans Gørresen. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening. Fra Hans Gørresen Postkort Samling.

Billede: Tyrstrup i 1902 hvor Chresten er 8 år. Den hvide skole ses tydeligt midt i billedet. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening.

Efter slutning af skoletiden, kom han til landbruget. Han var lille og spinkel af vækst og kunne derfor i de første år kun forrette lettere markarbejde. Han tjente på forskellige steder i sognet og til sidst, kort før krigen, kom han til Bramdrup ved Haderslev. Han var et stille og roligt ungt menneske, der udførte sin gerning med stor troskab, hvorfor han også i de forskellige tjenester han varetog altid vandt sine arbejdsgiveres tilfredshed og velvilje.

Begge brødre, Chresten og Johannes, en enkes eneste sønner og for hende er det et stort tab, da de begge omfattede den gamle moder med inderlig kærlighed."

Chresten Christensen Jessen blev indkaldt til den tysk hær den 5. maj 1915. Da var han tjenestekarl ved Bramdrup i Moltrup sogn. Her var da ugift og uden børn.

Han kom til fronten den 7. juni 1915. Under sin tjeneste såres han to gang, sidste gang tages han også til fange af franske soldater og kommer til fangelejren i Aurillac i Frankrig.

Historien om fangelejren i Aurillac i Frankrig er uløseligt forbundet med franskmænden Paul Verrier. Jeg citerer her fra bogen "Paul Verrier: "Slesvig". Udvalg af foredrag og artikler af Paul Verrier". Forord af Kr. Nyrop. H. Aschehoug & Co., København 1918:

"Han blev født den 13. februar 1860 i La Ferté Marcé i Normandiet. Han tog i 1879 studentereksamen og studerede derefter med sine gode sprogevner tysk og engelsk. Han var ud af en normannisk slægt, og på den baggrund begyndte han at interessere sig for de nordiske lande og især Danmark. Han besluttede sig til at lære dansk.

I 1897 kom Paul Verrier for første gang til København, hvor han straks kom i forbindelse med sønderjyske kredse og foreninger. På den baggrund rejste han til Sønderjylland, hvor han opsøgte en række af de ledende personer inden for det nationale arbejde og derfor fik et indgående kendskab til sønderjydernes vilkår.

Billede: I gården i fangelejren i Aurillac står til venstre tre sønderjyske krigsfanger i tyske uniformer sammen med Paul Verrier (med bowlerhat), yderst til højre fransk officer. "La Cour de dépôt de prisonniers du Slesvig" / Fængslesgården for de slesvigske fanger. Kilde: Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

Efter rejsen til Danmark skrev Verrier en række artikler og digte om Sønderjylland og om sønderjydernes kamp mod fremmedherredømmet. I 1905 blev han udnævnt til docent ved

Sorbonne, hvor han skulle forelæse over moderne nordiske sprog. Han greb enhver lejlighed til at tale om Sønderjylland, og når hans elever tog til Danmark, fik de altid en hilsen med til Paul Verriers venner i Aabenraa og Flensborg.

Efter krigsudbruddet i 1914 stille Paul Verrier sig til rådighed for den franske udenrigs- og krigsministerium, og da han hørte, at det 9. preussiske armékorps, hvor han vidste sønderjyder gjorde krigstjeneste, var marcheret ind i Belgien og havde været i kamp, henvendte han sig til de to ministerier og anmodede om, at sønderjyske krigsfanger skulle have samme behandling som krigsfanger fra Alsace-Lorraine, der på samme måde som sønderjyderne var tvunget til at kæmpe en krig, som ikke var deres. Han foreslog at man oprettede en lejr specielt for sønderjyske krigsfanger og forsynet med lister med navne på ca. 200 sønderjyder rejste han til Nordfrankrig for at lede efter evt. krigsfanger af sønderjysk herkomst.

Det lykkedes for Verrier at få etableret en særlig krigsfangelejr for sønderjyder ved byen Aurillac i Sydfrankrig, og han fik også opsynet med lejren, samtidig med at han passede sit undervisningsarbejde i Paris. I efteråret 1918 var antallet af sønderjyske krigsfanger i Aurillac oppe på over 500. Mange af dem havde arbejde hos bønder i nærheden og fik en god behandling. Måske Martin N. Hansen fandt inspiration til digtet "Madeleine" i omegnen af Aurillac.

Billede: Fangelejren i Aurillac. Kilde: Museum Sønderjyllands Mediearkiv / arkiv.dk.

Meddelelsen om våbenstilstanden den 11. november 1918 vakte naturligvis jubel blandt fangerne, men der skulle gå endnu fire måneder, før de via Dunkerque kunne sejles til København med skibet "Skt. Thomas". De 314 krigsfanger ankom til København den 31. marts 1919, hvor Paul Verrier blev hyldet for sin indsats.

Billeder: Frigivne danske fanger fra Aurillac fangelejren ombord på Skt. Thomas ved ankomsten til Odense i 1919. Kilde: Museum Sønderjyllands Mediearkiv / arkiv.dk. Farvelagt.

Paul Verrier blev i Danmark til efter Genforeningen. I afstemningstiden var han knyttet til Den internationale Kommission (CIS) som det franske medlem Paul Claudels rådgiver.

I april 1919 blev Verrier af HM Christian X udnævnt til Kommandør af Dannebrogordenen.

Paul Verrier deltog i genforeningsfestlighederne, herunder genforeningsfesten på Dybbøl den 11. juli 1920, hvor han også blev hyldet. Rigsdagen tillagde i 1920 Paul Verrier en livsvarig hædersgave på 10.000 franc årligt".

Han døde i 1938 i sit hjem i Paris i en alder af 78 år. I sandhed en stor franskmand og en stor ven af Danmark og danskerne. Har fortjener i den grad at blive husket. Hans eksempel minder os om franskmændenes storsind og storhed. Vi må til stadighed føle taknemmelighed for hans og hans landsmænds næsten ubegribelige medmenneskelige storsind. Tænk at Frankrig og franskmændene, på trods af ufattelige store tab af menneskeliv i verdenskrigen, alligevel havde overskud til, at tage hensyn til sønderjyderne. Ingen kunne bebrejde dem, hvis krigen og al dens gru, havde overskygget alle menneskelige hensyn til fjenden, som sønderjyderne jo godt kunne ses som. Men selv i den situation stod franskmændene for det fornemste af det der kendetegner Frankrigs forhold til mennesker og menneskerettigheder.

Billede: I september måned 1932, malede den sønderjyske malerinde Agnes Schmidt et portræt af Paul Verrier. Agnes Schmidt (1874-1952) var kunstner, iværksætter og en ildsjæl i sit arbejde for den folkelige oplysning. Portrættet kendes i to udgaver. Portrættene blev bestilt af Aurillac-fangerne. Det ene hænger på Folkehjem i Aabenraa. Det andet har været i familien Plums eje indtil 2018, hvor Hanne Munk Plum, forærede det til Det Danske Hus, i Braine. Her er jeg fotograferet ved portrættet i forbindelse med overdragelsen den 10. november 1918 i Braine.

I DSKs Årbog for 1967 stod nedenstående, det udtrykker både klart, enkelt og smukt følelserne for Frankrig og franskmændene:

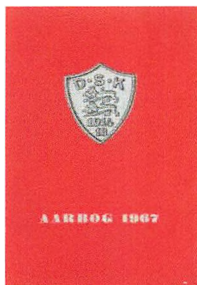
”Prinsesse Margrethe og prins Henrik af Danmark

(6) Sønderjyderne er kongetro. Det bunder dybt i landsdelens og udlændighedens historie. Medlemmerne af D.S.K. 1914-18, Dansksindede sønderjydske Krigsdeltagere 1914-18 regner sig endog for at være særdeles kongetro. Det var jo nok dem, der måtte bære sønderjydernes tungeste byrde under den første, store krig, og som derfor mere og mere rettede blikket mod den anden side af Kongeåen, indtil den dag livshåbet gik i opfyldelse, og Danmark, i kong Christian X's person, »den gamle konge«, som vi i dyb hengivenhed holder af at kalde ham hernede, igen tog Sønderjylland og sønderjyderne til sin favn.

I såvel England som Frankrig fandt man i 1914-18 snart ud af, at der var visse grupper blandt de tyske krigsfanger, som skilte sig ud fra de øvrige. Til dem hørte de dansksindede sønderjyder. Man gav dem snart en mulighed for at samles i særskilte lejre, hvor de kunne leve, tænke og tale på sønderjysk, på dansk. I Frankrig tolkede Danmarks trofaste ven, professor Poul Verrier, sønderjydernes sag og samlede dem i lejren i Aurillac, hvorfra han efter krigen fulgte dem helt hjem til Danmark. Alle danske, men mest dog aurillac'erne og D.S.K.'erne, nærer derfor til deres dages ende en dyb følelse af taknemmelighed og hengivenhed overfor såvel professor Poul Verriers minde som overfor hans fædreland, Frankrig.

Glæden blandt os var derfor stor den dag, tronfølgeren, Hendes Kongelige Højhed Prinsesse Margrethe, genforeningskongens barnebarn, tog sit hjertes udkårne med sig hjem fra Frankrig, hvor vi nu har ham iblandt os som Prins Henrik af Danmark. Må det være os tilladt overfor Danmarks tronfølgerpar at udtrykke vore følelser med disse ord: Også om dem står hjerterne vagt!

D.S.K.erne”

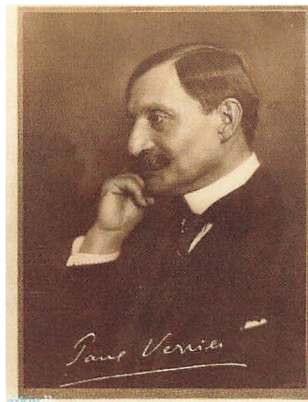

Billede: Forsinde af DSKs Årbog for 1967. DSK's karakteristiske røde årbog udkom 1941-1972.

Chresten var desværre ikke blandt de heldige der kom hjem fra fangelejren, han afgik ved døden på lazarettet ved fangelejren i Aurillac, den 29. oktober 1918, altså blot 13 dage før krigens afslutning. Dødsårsagen er dysenteri og mavesygdom.

*Billede:
Sovesalen i
Aurillac-
lejren.*

*Billede: Paul
Verrier.*

Han tjente i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 394, 6. Kompagnie, som menig soldat.

I dødsbiregisteret står "Das Zentral-Nachweise Amt für Kriegerverluste und Kriegergräber Z A K in Berlin hat mitgeteilt, dass der Landmann Christian Jessen, Soldat bei dem Res. Inf. Regt. No 394 VI Komp. Matrikel No. 35358".

Ifølge dødsbiregisteret er han død i Christiansfeld, men det er en skrivefejl, da det er forældrenes bopæl.

Efterladtesagen er en ansøgning om forældrerente til moderen, Christine Jessen, født Christensen, enke efter murer Jes Jessen, Tyrstrup.

Indlæg 3. november 1917 i Ribe Stiftstidende: "Karl Heide fra Aabenraa, Christian Jessen fra Tyrstrup, Rudolf Rudnagel fra Egersund, Asmus Michler fra Holebøl, Andor Møller fra Fjelstrup og Hans Nielsen Hansen fra Hyrup er i fangenskab."

Kolding Social-Demokrat 24. december 1917: "I Fangenskab. Jacob Johannsen, Stenderup Mk., Esben Mathiesen, Tandslet, Carl Hansen, Søn af Landmand Oluf Peter Hansen, Søgaardsmark ved Klipleve,

Hans Gram, Gaansager, Christian Jessen, Tyrstrup, Martin Jørgensen, Aabenraa, Oskar Albath, Haderslev, Peter Jørgensen, Lysbildskov, Christian Kloster, Over Jersdal, Peter Kruhl, Aastrup, Vilhelm Dose, Sen af afdøde Fotograf Dose Haderslev, Thomas Brockdorff, Søn af Peter Brockdorff, Skærbæk, Eskild Thaysen, "Valhalla" i Stollig ved Løjt kirkeby, Hans Burmeister, Søn af Dr. med. Burmeister, Nordborg. (Hans Fader befinder sig, som i sin Tid meddelt, ligeledes i fransk Fangenskab), Gaardejer Chr. Jørgensens Søn i Fol, Knud Eis, Egersund, Viggo Schöneburg, Haderslev."

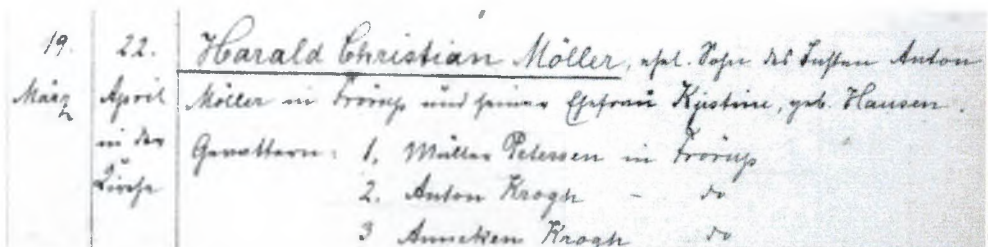
Chresten havde 3 søskende en broder og 2 søstre. Broderen Johannes var også soldat, han var også i fangeskab, da Chresten døde og han døde selv den 16. februar 1919 i fransk fangelejr.

Billede: Chresten Christensen Jessens grav på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine.

HARALD CHRISTIAN MÖLLER

Harald Christian Möller blev født 19. marts 1894 i Frørup. Søn af arbejdsmand Anton Frederik Möller født i Stepping og Kirstine Möller, født Hansen fra Højen ved Vejle.

Billede: Udsnit af kirkebogen af for Frørup kirke.

Inden krigen var han ansat hos Bager Ritz, Nørregade 29, Haderslev. Forældrene boede da også i Haderslev.

Billede: Bager Ritz i Nørregade 29, Haderslev. Kilde: Historisk Arkiv for Haderslev Kommune. Farvelagt.

Harald var ugift og uden børn. Han havde 4 søskende, 3 brødre og 1 søster. En af brødrene var med i krigen og blev hårdt såret, det fremgår af hans "Mindeblad" der forefindes i Rigsarkivet.

Harald Christian Möller blev indkaldt til den tyske hær den 7. august 1914. Han kom til fronten den 10. (?) 1914. Han blev såret en gang, det var den 1. – 8. august 1916. Han døde på lazaret, ved Chérisy i Frankrig, den 18. maj 1917 af sår pådraget i felten ved Arras. Død: 18/05-1917.

Billede: Billede af byen Arras, hårdt mærket af slaget.

Slaget ved Arras foregik fra 9. april til 16. maj 1917 og kostede enorme tab på begge sider. Briterne mistede 160.000 mand døde og sårede. Tyskerne mellem 120-130.000 mand døde og sårede.

Han blev tildelt Jernkorset af 2. klasse.

Han tjeneste i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 86, I. Kompagnie som "Kriegsfreiwillige" altså krigsfrivillig.

Billede: To soldater fra Reserve Infanterie Regiment 86 i skyttegraven omkring Champagne i Frankrig, 1916.

Indlæg 4. juni 1917 i Ribe Stiftstidende: "Enke Kirstine Møller i Haderslev har modtaget meddelelse om, at hendes søn Harald er falden den 18. maj."

Indlæg 21. juni 1917 i Ribe Stiftstidende: "Johannes Baagøe fra Skodborgskov, Antoni Falkenberg fra Sommersted by, Thomas Freudendahl fra Rejsby, Johan Kahl fra Haderslev, Harald Møller fra Frørup og Christian Nielsen fra Arrild er faldne."

Han blev først begravet i Fortequenue og derefter overført til Den Sønderjyske Kirkegård i Braine da den blev etableret.

Efterladtesagen er en ansøgning om forældrerente til moderen, enke Kirstine Møller, født Hansen, Højen Sogn, Vejle Amt

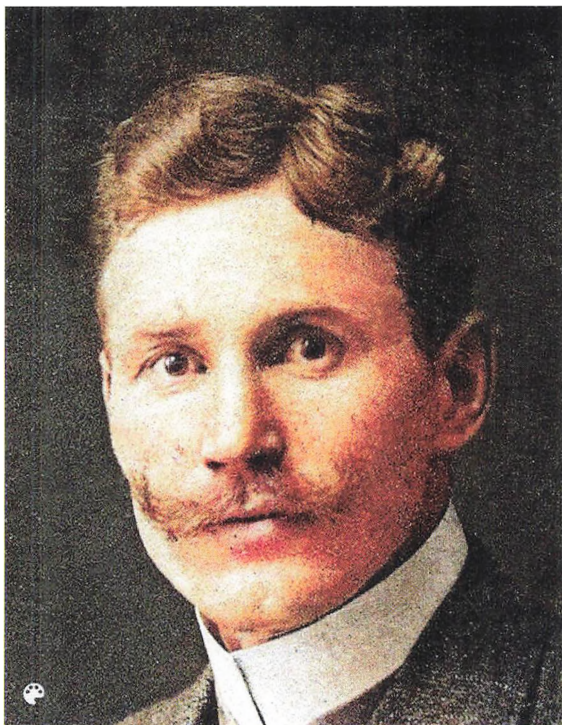
Billede: Mindesten, Haderslev Klosterkirkegård, hvor Harald C. Møller er i øverste højre hjørne.

Billede: Harald Christian Möllers grav på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine, Möller stavet Möller.

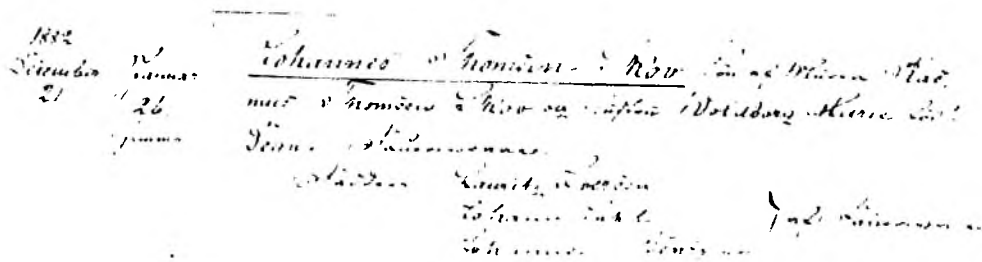
JOHANNES THOMSEN SKOV

Billede: Johannes Thomsen Skov (1882-1917)

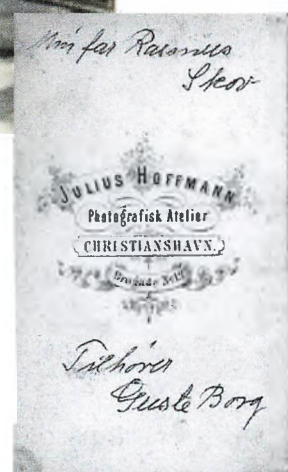
Johannes Thomsen Skov blev født den 21. december 1882 i Favervrå. En lille flække i Tyrstrup Sogn sydvest for Christiansfeld. Han blev dødt den 26. jan. 1883

Johannes Thomsen Skov var ældste søn af bygmester i Favervraa, Rasmus Thomsen Skov (4. april 1846 – 14. mar. 1932) og hustru Valborg Skov, født Degn (1857 – 1939). Forældre blev gift den 12. nov. 1880.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Tyrstrup kirke, 1882.

Faderen, Rasmus Thomsen Skov var med til, at rejse stenstøtten på Skamlingsbanken i 1863 og da den skulle rejses på ny i 1866, efter Prøjerne havde sprængt den i 1864, var han atter med.

Til højre bagsiden af fotografiet hvorpå der er skrevet "Min far Rasmus Skov".

Han var med, da Stenen paa Skamlingsbanken blev rejst.

Favervraa.

Som vi har meddelt, fejrede fhv. Bygmester Rasmus Skov og Hustru, Favervraa, i Onsdags deres Guldbryllup.

Det er da værd at mindes, at gamle Skov i 1863 var med til at rejse den store Granitstøtte paa Højskamling, og da Stenen to Aar senere igen skulde rejses, efter at Tyskerne i 1864 havde sprængt den i Luften, var han med til at rejse den paany.

Han skrev dengang sit Navn paa den øverste Sten, og dør kan enhver jo prøve at se, om det staar der endnu.

Gamle Rasmus Skov er sikkert den eneste, der endnu lever, af dem, der var med til at rejse den store Bauta for den danske Sag i Slesvig.

Billede: Avisudklip med omtale af Rasmus Thomsen Skovs medvirken ved rejsning af stenstøtten på Skamlingsbanken. De blev gift i 1880, så avisudklippet er fra 1930.

Billede: Stenstøtten på Skamlingsbanken.

Billede: Johannes moder Valborg Skov. Farvelagt.

Billede: Familien Skovs hjem i Faverrå fra 1872 - 1918. Johannes Thomsen Skovs barndomshjem. Kilde: Niels Borg. Farvelagt.

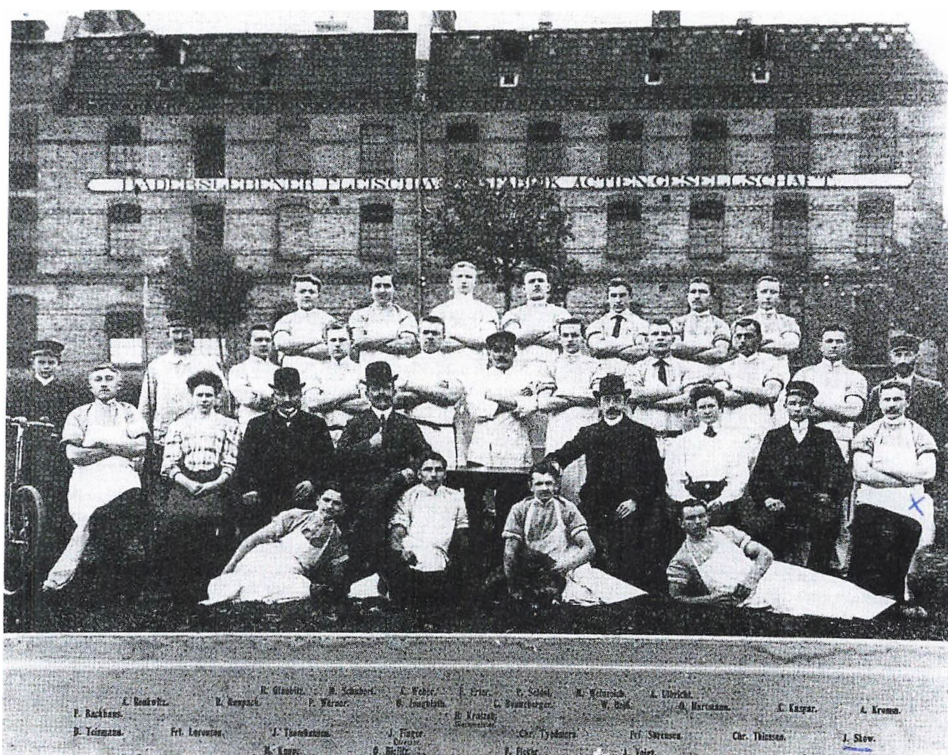
Billede: Johannes Thomsen Skov. Kilde: Niels Borg. Farvelagt.

Johannes gode ven, M. S. From fra Christiansfeld, fortæller: "Sin (Johannes, forf.) Barndom tilbragte han i Hjemmet i Fauervraa. Allerede som lille Dreng udviste han stor Kærlighed til Naturen og han kunde ved Vaarens Frembrud sidde i timevis hensunken i Betragtning af det fremspringende Liv og høre Fuglenes Sang.

Hans Fader indprægede ham Kærligheden til sit tabte Fædreland og denne blev for ham Rettensoren for hans senere politiske Liv. Allerede som tolvvaars Dreng, fik han Lyst til Slagterhaandværket og skønt den fandt megen Modstand hos hans Forældre, traadte han dog i Slagterlære efer sin Konfirmation.

Efer endt Læretid foretog han, til videre Uddannelse i sit Fag, en Rejse til Mellem- og Sydtykland."

Vi ved, at Johannes Thomsen Skov stod i lære som slagter og drog som svend på valsen i Tyskland og Frankrig fra 1901 til 1906. Derefter vendte han hjem og fik ansættelse som slagtersvend i Haderslev. Ansat som SlagterMester ved PølseMageriet fra den 12. juli 1906 til den 9. aug. 1908. Derefter ansat som slagter ved KødFabriken, Aarø Sundvej, Haderslev.

Medarbejderne på Haderslebers Fleischartikel-Fabrik opstillet foran den imponerende fabriksbygning på Aarø Sundvej. Til venstre for bordet sidder direktør J. Finger, bag bordet (med kasket) værktøjsfører Robert Kratsch, der senere åbnede forretning i Vojens og i anden række, som nr. 2 fra venstre står Richard Raupach, der fik forretning i Slotsgade. Haderslev bvhistoriske Arkiv.

Mellem ca. 1909 og 1911 var han ansat ved Gebrüder Volstett, Naffet, Haderslev. I 1911 blev selvstændig slagtermester på Vestergade 46 i Haderslev.

M. S. From fortæller videre: "Tilbage fra Tyskland, arbejdede han i Haderslev som Svend; han var Medlem af den danske Sangforening der. Kom han en Søndag paa Besøg til sine Forældre i Fauervraa, kunde man høre hans smukke kræftige Tenorstemme synge de danske Sange.

I Aaret 1911 grundede han sin egen Forretning i Vestergade i Haderslev. I Begyndelsen gik det smaat, men afholdt som han var, forstørredes hans Kundekreds Uge efer Uge.

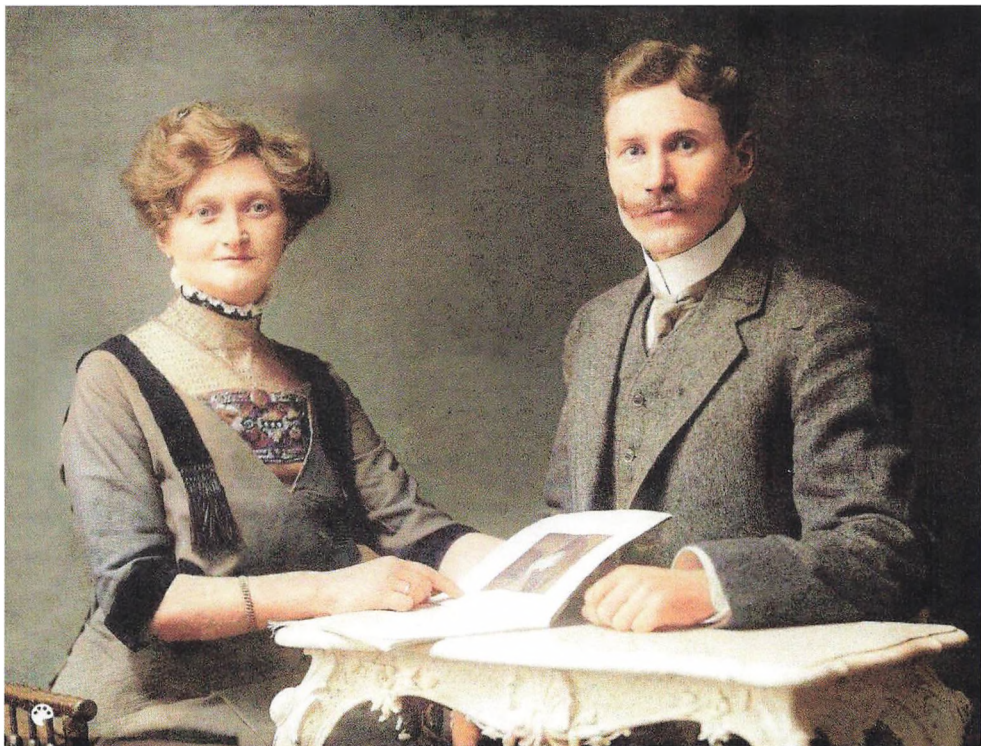
Der blev han de Fattiges og Syges Ven og hans Godhed kendte ingen Grændser, aldrig skulde en Fattig, som klagede sin Nød, gaa tomhændet ud af hans Butik og efer Krigens Udbrud, lod han sig give Adresser af fattige Soldater fra Kasernen og sendte Disse Pakker til Felten.

Billede: Johannes Skovs forretning i Vestergade i Haderslev. Kilde: Niels Borg. Farvelagt.

Efer at have gjort sig selvstændig, savnede han et eget Hjem og en Kvindes Støtte, han gifede sig derfor Aaret efer og Egteskabet velsignedes med en Søn, som herefer blev hans Stolthed. Det var en Fornøjelse at besøge ham i hans Hjem, altid var han fornøjet og gæstfri.”

Han blev gift med Sophie Dorothea Kraft fra Aabenraa i 1912 og blev far til Walter Hans Skov den 27. december samme år (1912–1988).

Billede: Sophie Dorothea og Johannes Thomsen Skov. Farvelagt.

Billede: Sophie og Johannes søn Walther Hans Skov.

Stellvertretende
Intendantur IX. Armeekorps.

Altona, den 1. Juli 1917

S.-Nr. 5713. 6. 3 n

Legationskommunikation
Kontingentsverwaltung
S. Nr. 5713

Hönberg, den 31. 5. 17.
zur Kontingentsverwaltung
des 1. Bataillon
des 1. Infanterie-Regiments
des 1. Armeekorps

Register-Nr. 8

Heiratsurkunde.

(Nur gültig in Angelegenheiten der Kranken-, Unfall-, Invaliditäts- und Altersversicherung sowie der Hinterbliebenen-Versicherung.)

Vor- und Zuname sowie Geburts-Tag und -Jahr und Stand des Ehemannes: Johann Thomsen Skov, geb. am 1. März 1878 in Hönberg, Kreis Hönberg, Provinz Schlesien, ist 30 Jahre alt und ledig.
Vor- und Geburtsname sowie Geburts-Tag und -Jahr der Ehefrau: Sophie Dorothea Kraft, geb. am 1. März 1878 in Hönberg, Kreis Hönberg, Provinz Schlesien, ist 30 Jahre alt und ledig.
Tag der Eheschließung: (in Buchstaben anzugeben) den 1. März 1917 in Hönberg, Kreis Hönberg, Provinz Schlesien.

Hönberg, den 18. Mai 1917

Der Standesbeamte.

N. B.

- 11 -
Fritsch

19

Vor- und Geburtsname der Mutter: Sophie Dorothea Georganna Kraft.

Hönberg, den 1. Mai 1917

Der Standesbeamte.

In Vertretung:

Reich

- 12 -

17

- 13 -
SEBILERN

Billede: Vielsesattest for Sophie Dorothea og Johannes Thomsen Skov. Kilde: Niels Borg.

En ældre halvbror, Christen Thomsen Skov (1877 – 1914) gjorde også tysk militærtjeneste og faldt allerede i oktober 1914 i Frankrig. Hans lig blev aldrig fundet, han har således ikke nogen kendt grav og er registreret som "savnet".

Billede: Christen Thomsen Skov fotograferet med sin søn, Richard.

Christen Thomsen Skov, blev født den 3. juli 1877 i Favervraa. Han stod i murerlære hos sin far i Favervrå. Han blev gift i 1903 med Marie Kathrine Skov, f. Fuglsang (8. april 1874 i Sdr. Bjert ved Kolding - 15. juli 1935). Ved krigsudbruddet var han murersvend i Flensborg. Han tjente i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 86, II. Kompagnie, med rang af "Wehrmann". Han døde den 2. oktober 1914, i Beuvraignes, Frankrig. Familien flyttede i 1920 fra Flensborg til Haderslev. Christen efterlod et barn, Richard Thomsen Skov, født 12. december 1905, død ca. 1924.

Billede: Johannes Thomasen Skov. Kilde: Niels Borg. Farvelagt.

Den 9. juni 1915 blev Johannes indkaldt til militærtjeneste.

M. S. From fortæller: "I Forsommeren 1915 indkaldtes han som Landstormmand. Han gik Pligtens tunge Vej. Hans Oprigtighed og Troskab mod sin Familie sig selv og hans Velyndere forbød ham at handle anderledes og saaledes faldt han under Udøvelsen af Pligten mod sine Kamerater som han ikke kunde lade i Stikken.

Kun den der kendte ham, kan fatte det Tab hans Hustru og Nærmeste led ved hans alt for tidlige og bratte Død og jeg hans Ven beklager desmere Tabet af ham, da jeg var i Stand til Tide at forhindre en Tragedie, men Opfattelsen hos hans Nærmeste maatte i den Henseende være bestemmende for mig.

Hans Minde vil til alle Tider staa lyslevende for mig, Hans Ven og Kamerat, M. S. From, Christiansfeld."

Billede: Johannes Thomsen Skov med fem kammerater i uniform. Det er Johannes ved de to krydser.

Billede: Johannes Thomsen Skov i uniform.

Billede: 1915. Soldatersmedje. Kilde: Niels Borg

Billede: 1917. Johannes Thomsen Skov og to kammerater med en gris. Kilde: Niels Borg.

Johannes var i Reserve-Infanterie-Regiment Nr. 214, 9. Kompagnie med rang af "Landsturmann". Landsturmann er en reservist / reservesoldat. Han bliver sendt til fronten i august 1915.

Han blev såret ved og kom på lazaret ved Couvron et Aumencourt i Frankrig, hvor han døde af sine kvæstelser, den 19. april 1917.

Ifølge efterladtesagen blev han begravet på militærkirkegården i St. Nicolas. Da Den Sønderjyske Kirkegård i Braine oprettedes, blev han flyttet dertil.

Notits den 28. april 1917 i Ribe Stiftstidende:

"Slagtermester Johannes Skov fra Haderslev er 19. ds. død paa et feltlazaret, 34 aar gl.; han efterlader sig hustru og en søn."

Billede: Kors ved kors ved kors... Den tyske kirkegård Neuville-St. Vaast nogle kilometer nord for St. Nicolas. Her ligger ikke mindre end 44.888 tyske soldater faldet i I. verdenskrig. Her lå Johannes Thomsen Skov også indtil han blev flyttet til Den Sønderjyske Kirkegård i Braine.

~~3.-Nr. 2896. 6. 3a~~

Registernummer 119 **Sterbeurkunde.**

(Nur gültig in Angelegenheiten der Kranken-, Unfall-, Invaliditäts- und Altersversicherung sowie der Hinterbliebenen-Fürsorge.)

Vor- und Zuname sowie Stand des Verstorbenen: Johannes Thomsen Skov
Sjælfærstærmaistr.

Todes-Tag (in Buchstaben anzugeben) und Ort: am jüngsten April des Jahres
Karlsund in der Provinz Schleswig-Holstein

Vor- und Familienname des Ehegatten: Wifja Christna Johanna Kraft

Vor- und Zuname sowie Stand des Vaters: Nabennib Jensen Skov, Waarenm.
mistr.

Vor- und Geburtsname der Mutter: Nadlerberg Johanna geb. von Degn
(Eosern der Verstorbenen eine Witwe nicht hinterlassen hat.) Minderjährige Kinder des Verstorbenen sind vorhanden.

Kadesteben, den 18ten Mai 1917.

Der Standesbeamte:
In Vertretung
Leier 10 - (Unterschrift)

VIII. 148. der Gemüdschwachen, Geisteskranken, Senilalten und Epileptischen, d. d. in Eberswalde 8145000

Nachricht zum 12ten zu Speerwade 0 1 0
Speerwade, den 18. Mai 1917

Der Standesbeamte.
19. ap.
Frisk 19

Vor- und Geburtsname der Mutter: Wifja Christna Johanna Kraft
Kadesteben, den 4. Mai 1917.

Der Standesbeamte.
In Vertretung
Leier 12 -

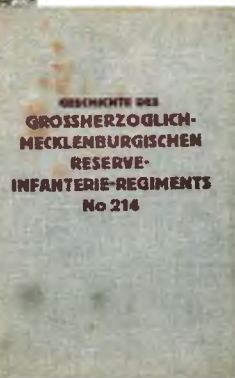
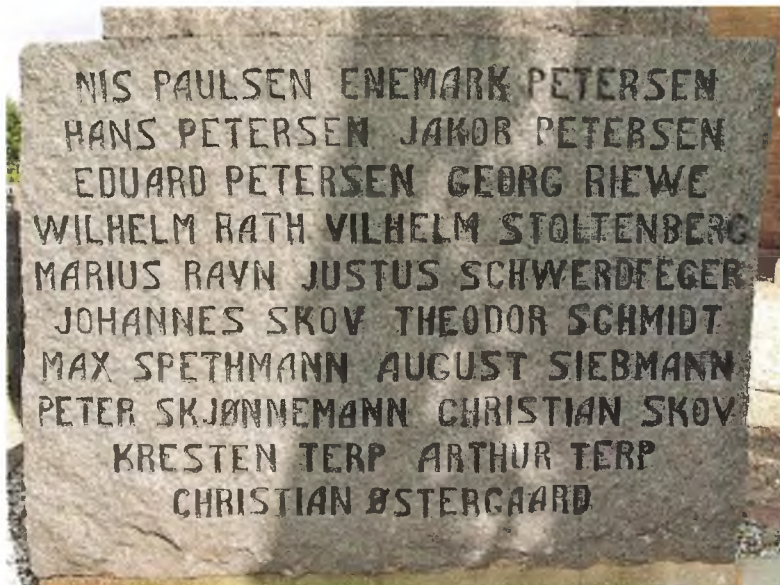
119 (Kopie)

Billed: Johannes Thomsen Skovs dedsattest. Kilde: Niels Borg.

Billede: Mindesten,
Damager Kirkegård,
Haderslev.

Billede: Mindesten,
Tyrstrup Kirkegård
med brødrene
Johannes og Christen
(Christian) Skov.

Billede: Bogen "Geschichte des Großherzoglich-Mecklenburgischen Reserve-Infanterie-Regiments Nr. 214", der indeholder liste over de faldne, herunder Johannes Thomsen Skov.

Billede: Forældrene Johannes og Valborg på deres ældre dage.

Billede t.h.: Forældrenes gravsted.

Billede t.v.: Sofie Dorothea Skov drev efter sin mands død en kaffe- og konfitureforretning i Haderslev. Hun døde den 8. jan. 1976 og boede da på Hørregårdsvej 1, Haderslev.

Billede t.h.: Sønnen Walther Hans Skov, død i 1988 og boede da på Braineparken 5, Haderslev. Braineparken er opkaldt efter den by hvor Den Sønderjyske Kirkegård er placeret.

Billede: Johannes Thomsen Skovs gravsted på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine.

MAX JOHAN HANS SPETHMANN

Max Johan Hans Spethmann blev født den 8. juli 1897 i Sude ved Itzehoe. Han flytter til Tyrstrup, hvor han bor, da han indkaldes til krigstjeneste.

Max er lidt af et mysterium. Han fødes i Itzehoe i Holsten, så hvordan ender han først i Tyrstrup og siden på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine? Han falder den 7. maj 1917 ved Champagne i Frankrig. Braine ligger også i Champagne distriktet, men som bekendt er Den Sønderjyske Kirkegård først indviet i 1924 og Max har derfor selvsagt været begravet et andet sted først. Kirkegården er for dansksindede, så det skal man have vurderet, at han var og nogle skal også have betalt for, at han er blevet begravet der.

Billeder: Postkort med gadepartier fra Itzehoe-Sude.

Første spor er notits i Ribe Stiftstidende, den 26. maj 1917: "Max Spethmann fra Tyrstrup er falden den 7. maj, 20 aar gl." Men det siger jo ikke meget om baggrunden.

I Rigsarkivet, Landsarkivet for Sønderjylland ligger "mindeblade for faldne" i verdenskrig, således også for Max Johan Hans Spethmann. Her er det mere hjælp at hente. Vi kan læse, at han boet i Christiansfeld inden krigen og at han arbejdede som maskinsmed. Han var ugift og uden børn.

Nr. 10

Mindeblad
for

Am: *Haderslev*
Sogn: *Tyrtøngs*
By eller Kommune: *Tyrtøngs*

Max Johan Hans Spethmann
(Det Faldnes (Møden, Serviceløst eller Navn.)

født den *9 febr.* (Måned.) *1892* (År.) *Lindøstykke* (Fødested) Silling eller Erhverv før Krigen: _____

Martiniemest

Sidste faste Opholdssted før Krigen: *Christiansfeld* Gift: _____ I søn

Tilfælde Konens (Hærens) Pigenavn: _____

Hvor mange Børn: _____ Har han besøgt Høj-, Landbrugs- eller andre Skoler og hvilke: _____

Naar blev han indkaldt under Krigen: *14. oktober 1916*

Naar kom han til Fronten: *Febr. 1917* Har han været saaret og hvor mange Gange: _____

Faldt han paa Vaapladsen og hvor: *Christiansfeld* Døde han paa Lasarettet af Saar eller Sygdom, paadraget i Felten: _____ Naar døde (eller savnedes) han: *7. Mars 1917* (Måned og Aarsal, om ikke Datoen.)

Billede: Udsnit af Mindeblad for Max Johan Hans Spethmann.

Han blev indkaldt til hæren den 14. oktober 1916. Han kommer til fronten februar 1917 og falder den 7. maj samme år. Han tjente i II. kompagni Infanteriregiment nr. 16.

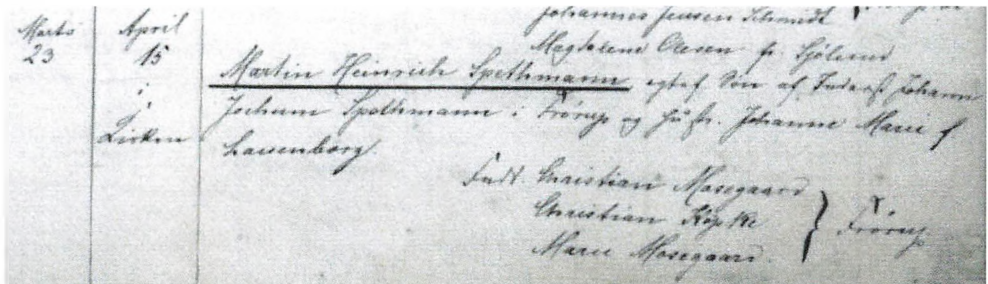
Hans modersmål er dansk men hans sindelag er registreret som tysk. Faderen er nordslesviger, men moderen er holstener. Faderens navn er Martin Henrik Spethmann, han er landarbejder og født i Frørup. Ved krigens udbrud var faderen død og moderen boede i Tyrstrup.

Max havde også en bror, som dog ikke deltog i krigen.

Nu ved vi altså at hans far stemmer fra egnen omkring Christiansfeld og han er kommet tilbage fra Itzehoe i Holsten til Christiansfeld i Nordslesvig, sammen med sønnen og hans hustru. Vi ved at hans mor også boede der efter faderens død. Det mærkelige er, at han i mindebladet er registreret med sindelaget "tysk". Man kunne ikke blive opført på mindesmærket ved Marselisborg, hvis man var tysksindet og ligeledes kunne man heller ikke blive begravet på Den Sønderjyske Kirkegård. Hvis han og hans mor var tysksindede, hvorfor så betale for at få ham flyttet fra der hvor han oprindeligt var blevet begravet, til en dansk kirkegård?

Man kan ikke se hvem der har udfyldt mindebladet, men det er dansk og er udfyldt på dansk. Man kunne vælge om man ville udfylde et dansk eller tysk mindeblad og naturligvis på hvilket sprog, det skulle udfyldes.

Faderen, Martin Heinrich Spethmann, var født den 23. marts 1877 i Frørup og døbt den 15. april samme år i Frørup kirke. Faderens far var Johann Jochum Spethmann og hans mor var Johanne Marie Spethmann, født Lauenborg.

Billede: Udsnit af kirkebogen for Frørup, den 15. april 1877, med faderens fødsel.

Frørup

Billede: Postkort med Frørup kirke og skole. På legepladsen, egentlig kirkepladsen, går en landstormer i tysk uniform, han er på vej til barakken, der lå på marken vest for kirken. på pladsen, ses den tids typiske gymnastikredskaber, en galge til at klatre i og en jernstang, der kunne flyttes op og ned. Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening.

På trods af megen søgen, har jeg ikke kunnet finde ud af hvor Max Johan Hans Spethmann var ansat. Vi kan, som nævnt, se af mindebladet at han arbejdede som maskinsmed, med bopæl i Tyrstrup.

Jeg har en teori om hvordan og hvorfor han er endt på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine. Men det er altså kun en teori:

Theodor Lauritzen Hansen (født den 18. februar 1878 – død den 14. januar 1953), blev født på Tyrstrup kro i 1878, hvor hans forældre var værter. Efter skolen og en kort tid ved landbruget, kom han i lære som maskinsmed i Kolding. I 1912 grundlagde han en maskinværksted i Christiansfeld, men så kom 1. verdenskrig, som han deltog i, og da han kom hjem i 1918, var alt værktøj og udstyr blevet rekvireret af militæret, det kom ikke tilbage. Han begyndte i stedet, sammen med sin hustru, Emma Maria Rosa Landahlen, tobaksforretning i Kongensgade 4 i Christiansfeld.

Billede: Theodor Lauritzen Hansen, der på sin 70 års fødselsdag i 1948, blev tildelt Dannebrogordenen hæderstegn for sin store indsats. Mellem Gl. Kongevej og Kongensgade i Christiansfeld går en sti der hedder "Theodor Hansens sti". Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Forening / arkiv.dk.

Billede: Theodor Hansens "Christiansfeld Cigarhus". Kilde: Christiansfeld Lokalhistoriske Arkiv og Foreningen.

Theodor Lauritzen Hansen er et af de mennesker i Christiansfeld, der virkelig har ydet en imponerende og prisværdig indsats for det lokalhistoriske og det danske. Han tog bl.a. initiativ til oprettelse af Genforeningspladsen, den historiske tavle på Brødreminighedens Hotel med kongelige besøg, mindsten for møller Iver Staal i Torning, der i dag står på Skamlingsbanken, mindstenen for Christian Ludvig Tillisch i Favrvå og ikke mindst Genforeningsstenen, opsat ved Hækkelbjerg.

Måske har Max Spethmann været maskinsmed ved Theodor Lauritzen Hansen og så har denne efter krigen hjulpet med eller taget sig af genbegravelsen i Braine. Man kan godt forestille sig, at Theodor Lauritzen Hansen, med sin nationale indstilling og sit ansvarsfulde og omsorgsfulde væsen, har ment at den tidligere ansatte skulle begraves på en dansk kirkegård.

Billede: Max Johan Hans Spethmanns grav på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine. Fotograf: Sonja Barsøe.

MARSELISBORGMONUMENTET

Marselisborg Monumentet, som arkitekt Aksel Ekberg og billedhugger Axel Poulsen står bag, består af en flisebelagt gård omkranset af en cirkelformet mur udført i franske kalksten. I muren er der i alfabetisk orden indhugget for- og efternavn, med fødsels- og dødsdato, fødeby og dødssted, på 4140 danskere faldet i 1. verdenskrig 1914-18, både sønderjyderne i tysk krigstjeneste og de danske frivillige på allieret side. Der var besluttet at udelade tysksindede sønderjyder, der døde i krigen. I en mindetavle er der indhugget et digt til ære for de faldne, og ind imellem de mange navne er der udført fire store relieffer symboliserende "Udmarchen", "Krigen", "Freden" og "Hjemkomsten".

Kilde: AarhusWiki.

Billede: Del af Marselisborgmonumentet i mindeparken ved Aarhus.

I.C. Christensens inskription til mindemuren: 1914 – 1918 / Danmark vor moder / Løfter sit øje / Ser over lande / Sønnernes færd. / Krigstid og voldstid / Hjerterne grue, / Broder mod broder / Drager sit sværd.

Danmark vor moder / Tiderne Skifte. / Freden vil læge / Sorger og Saar. / Savnede sønners / Navne vi tegne. / Mindet vil leve / I tusinde aar.

De ti mennesker omtalt i denne bog, har følgende placering på Marselisborgmonumentet:

307 - Jens Bojsen
24-04-1892 - 10-05-1916
Frørup - Frankrig

447 - Jens Bøttger
10-10-1895 - 31-08-1918
Stepping - Granvilliers

974 - Hans P Grundahl
23-01-1887 - 17-08-1916
Andrup - Guise

1387 - Jørgen H Holdt
27-06-1899 - 17-10-1918
Frørup - Bussy

1408 - Peter P Holm
04-05-1896 - 01-10-1917
Stepping - Noyelles

1484 - Søren Iversen
02-03-1898 - 25-03-1918
Braabæk - Maricourt

1762 - Chresten C Jessen
16-06-1894 - 29-10-1918
Tyrstrup - Aurillac

2657 - Harald C Møller
19-03-1894 - 18-05-1917
Frørup - Frankrig

3630 - Johannes Skov
21-12-1882 - 19-04-1917
Favervraa - Lyon

4050 - Max Spethmann
09-07-1897 - 07-05-1917
Sude - Champagne

ÆRE VÆRE DERES MINDE

DEN SØNDERJYSKE KIRKEGÅRD I BRAINE 100 ÅR 1924 - 2024

EFTERSKRIFT

Det var lidt af historierne om de ti mennesker, med tilknytning til den nuværende Kolding Kommune, der i dag hviler på Den Sønderjyske Kirkegård i Braine. Det er hvad det har været muligt for mig, at finde om dem i dag, mere end hundrede år efter de mistede livet i I. verdenskrig.

Da jeg kom hjem fra turen til Braine i november 2018, undersøgte jeg om, der i min familie var nogen der havde været med i I. verdenskrig. Min mor stammer fra Øster Lindet, så det var jo bestemt en mulighed, omend jeg aldrig havde hørt nogen i familien tale om det. Det viste sig hurtigt, at der var to af min mormors halvbrødre, der havde været med. Den ene, Heinrich Ferdinand Bull, var blevet såret i slaget ved Somme og døde af sine sår på et lazaret i Aachen i Tyskland, den 30. oktober 1916.

Billede: Heinrich Ferdinand Bulls grav på Ehrenfriedhof i Aachen, Tyskland.

I 2019 besøgte min hustru, Judit Brøndum Rasmussen, og jeg graven. Igen gjorde de mange grave et stort indtryk og naturligvis også det, at det var min moders onkels gravsted vi stod ved. En ung mand på blot 20 år, sendt i krig for en sag der ikke var hans.

Det store offer sønderjyderne ydede under I. verdenskrig i håb om, at de ved at gøre deres pligt for den tyske kejser, ville sikre sig en folkeafstemning om deres hjemegns hjemvenden til Danmark, når krigen var forbi. Det lykkedes som bekendt og da vi skulle fejre 100 året for genforeningen, var det naturligt også, at mindes de ca. 35.000 sønderjyder der var med i den frygtelige verdenskrig og de omkring 6.000 af dem, der mistede livet.

Jeg var i den glædelig situation, at jeg var med både i forberedelserne, planlægning og selve fejringen af genforeningsjubilæet. Dels som viceborgmester i Kolding Kommune og dels som formand for Udvalget for regional udvikling under Regionsrådet for Syddanmark, hvorunder midlerne til fejring af jubilæet var placeret.

Billeder: Fra Det kongelige besøg i anledning af genforeningsjubilæet den 13. juni 2021, ved den tidligere grænse.

For mig og mange andre var det vigtigt, at vi i den store glæde over genforeningen og jubilæet ikke glemte de der mistede livet for folkeafstemningen og de der kom hjem med ar på sjæl og legeme. Det mener jeg lykkedes og med denne lille bog, vil jeg gerne yde et beskedent bidrag til, at vi fortsat husker dem og viser vores taknemmelighed.

Søren Rasmussen

Sønderjylland vundet, det var kampens mål

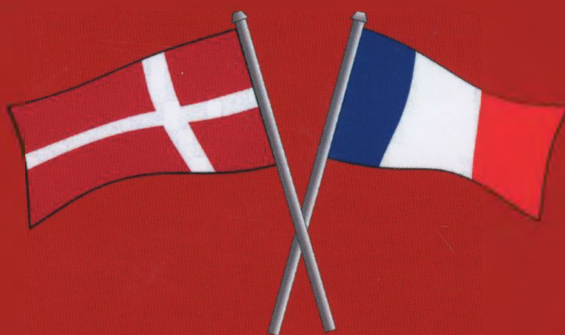
HER HVILER I FRANKRIGS JORD
79 UNGE DANSKE MÆND FRA SLESVIG.

DE OFREDE DERES LIV I
KRIGEN 1914-1918
SAMMEN MED TUSINDER AF LANDSMÆND
DER PLIGTTRO KÆMPEDE I DEN TYSKE HÆR
FOR EN SAG, DER IKKE VAR DERES.

FRED VÆRE MED DERES SJÆLE.

DETTE STED VÆRNES
AF DEN SØNDERJYSKE FOND I DANMARK
OG AF BYEN BRAINE.

UDGIVET I ANLEDNING AF
100 ÅRET FOR INDVIELSEN AF
DEN SØNDERJYSKE KIRKEGÅRD
I BRAINE

ISBN 978-87-94314-03-9